

Torsdagen den
13 maj 1976

Torsdagen den 13 maj

Kl. 19.30

*Sveriges geologiska
undersökning*

Förhandlingarna leddes till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1 Sveriges geologiska undersökning (forts.)

Fortsattes överläggningen om näringsutskottets betänkande 1975/76:55 punkten 14.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Redan år 1962 diskuterade riksdagens andra kammare en vpk-motion i vilken kravet var att regeringen skulle ta initiativ för genomförandet av en grundlig undersökning och kartläggning av de naturfyndigheter som bevisligen finns i västra Hälsingland, bl. a. då malm. I min och Jörn Svenssons motion nr 1802 till riksmötet 1975/76 kräver vi att regeringen skall ge SGU i uppdrag att kartlägga naturfyndigheterna i västra Hälsingland för att på detta sätt få ett underlag för bedömning om det lönar sig att igångsätta brytning i berörda område.

Vår motion bygger på närings- och befolkningspolitiska motiv. Utvecklingen i västra Hälsingland kan kort illustreras med följande siffror: 1929 var folkmängden där 38 000 personer. År 1975 var den knappt 22 000. En fjärdedel är pensionärer. 1 632 personer är förtidspensionerade. Mellan 1960 och 1974 flyttade 3 000 ungdomar ut från Ljusdals kommun. Utan att gå till någon överdrift kan man konstatera att befolkningspyramiden i Ljusdal är ingen pyramid längre utan ett timglas.

En av de ledande socialdemokraterna i Ljusdal säger så här om situationen: "Vi har elljusspår, flygfält som skall byggas ut, skidbackar, stora samlingslokaler för kulturliv. Det är bara arbete som saknas. Och vad hjälper det att vi skickar in uppgifter till regeringen år efter år om läget, när ingenting händer. Snart blir det ingen kvar här. Den som går sist får väl släcka ljuset."

Jag är medveten om att Ljusdal naturligtvis inte ensamt är drabbat av bristen på sysselsättning. Situationen är likartad där och i många andra skogslän i vårt land.

Orsaken till denna utveckling är kapitalismen, de stora privata skogsbolagen. Bergvik och Ala, Korsnäs-Marma och Iggesunds bruk har styrt utvecklingen i Ljusdal. På 1950-talet var Ljusdal en trämetropol där de stora skogsägarna hade sina förvaltningar. Nu har skogsbolagen flyttat sina kontor, televerket har flyttat, SJ rationaliserar. Skogsbolagens hän-synslösa centralisering fortsätter även i dag. Stora Kopparberg och Bergvik och Ala har nu gått samman, vilket kommer att innebära ytterligare

Torsdagen den
13 maj 1976

*Sveriges geologiska
undersökning*

sysselsättningssvårigheter, inte bara i Ljusdal utan också i andra delar av Gävleborgs län.

För skogskapitalet har naturligtvis denna utveckling varit gynnsam. 1973/74 var Korsnäs-Marmas bruttovinst 270 miljoner, en fördubbling från föregående år. 1974/75 blev dess vinst 27 % högre, dvs. 326 milj. kr. Bergvik och Alas vinst uppgick 1974 till 138 miljoner. Iggesunds bruttovinst 1974 var 357 milj. kr. Kommunalskatten var samma år i Ljusdals kommun 26:55.

Jag har velat lämna denna bakgrund för att förklara hur angeläget det är att alla åtgärder nu vidtas för att vända den negativa befolkningsutvecklingen i Ljusdal.

Kommunala instanser samt fackliga och politiska organisationer har vid ett flertal olika tillfällen uppvakttat regeringen och andra myndigheter med krav om att staten tar initiativ till byggandet av en statlig basindustri i detta område finansierad av AP-medel. Skogen kunde då vara lämplig råvara för en sådan basindustri. Nu har man visserligen signalerat byggandet av ett statligt industricentrum i Ljusdal. Men detta räcker inte. Staten har också ansvaret för att garantera att det blir sysselsättningsmöjligheter i detta industricentrum.

När det gäller den aktuella frågan i vår motion så anser vi motionärer att en kartläggning av malmförekomsterna i västra Hälsingland kunde vara ytterligare en möjlighet att skapa sysselsättningstillfällen. Det är möjligt att resultatet skulle bli negativt efter denna kartläggning, alltså att fyndigheterna är för små för att löna sig för en industriell brytning. Men detta kan man ju inte uttala sig om förrän undersökningen genomförts. Vad jag kan förstå har inga undersökningar av någon nämnvärd omfattning företagits i västra Hälsingland. Boliden AB har gjort vissa prospekteringsarbeten begränsade till Ramsjö-delen. Däremot har ingenting gjorts i övriga delar av kommunen, Färila, Los för att nämna några platser. Det är ett allmänt intresse inom Ljusdals kommun att denna prospektering skall genomföras. Bl. a. har Ljusdals kommun nyligen i sitt näringspolitiska program ställt detta krav.

Jag är naturligtvis medveten om att SGU har begränsade ekonomiska resurser och att anslagen bör höjas betydligt. Trots detta bör man ta hänsyn till närings- och befolkningsmässiga motiv vid val av områden som skall bli föremål för prospektering.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen 1802.

Herr ANDERSSON i Storfors (s):

Herr talman! Med hänvisning till ett enhälligt utskott och till den utförliga skrivning utskottet ger, finns det ingen anledning för mig att ytterligare motivera ställningstagandena.

Jag hemställer därför om bifall till utskottets förslag i momenten I a, b, c och d samt avslag på yrkandena i motionerna 247, 640, 1802, 1748 och 1809.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1 - 3 a

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 3 b

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1802 av herrar Måbrink och Svensson i Malmö i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Måbrink begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 55 punkten 14 mom. 3 b röstar ja.

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1802 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Måbrink begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja -	268
Nej -	20
Avstår -	4

Mom. 4 och 5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Punkterna 15 - 24

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 2 Anslag till företagareföreningarna, m. m.

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1975/76:51 med anledning av propositionen 1975/76:100 i vad gäller anslag inom arbetsmarknadsdepartementets verksamhetsområde avseende företagareföreningarna och av dem administrerad garanti- och långivning jämte motioner.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

I det följande redovisas endast de punkter, vid vilka under överläggningen framställts särskilda yrkanden.

Punkten 1 (Bidrag till företagareföreningar m. fl.: Administrationskostnader)

Nr 126

Torsdagen den
13 maj 1976

---

*Anslag till företagareföreningarna,
m. m.*

Regeringen hade i propositionen 1975/76:100 bilaga 13 under punkten E 3 (s. 172–174) föreslagit riksdagen att till Bidrag till företagareföreningar m. fl.: Administrationskostnader för budgetåret 1976/77 anvisa ett reservationsanslag av 20 700 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1975/76:1825 av herr Westberg i Ljusdal (fp) såvitt gällde hemställan att riksdagen anvisade ett i förhållande till regeringsförslaget förhöjt anslag av 22,5 milj. kr. till företagareföreningarnas administrationskostnader (yrkandet 3),

1975/76:2113 av herr Ahlmark m. fl. (fp) såvitt gällde hemställan att riksdagen till Bidrag till företagareföreningar m. fl.: Administrationskostnader anvisade ett i förhållande till regeringens förslag med 1,8 milj. kr. höjt anslag av 22,5 milj. kr. (yrkandet 4 a) och

1975/76:2122 av herr Fälldin m. fl. (c) såvitt gällde hemställan att riksdagen till Bidrag till företagareföreningar m. fl.: Administrationskostnader anvisade ett i förhållande till budgetpropositionen med 2,8 milj. kr. förhöjt anslag av 23,5 milj. kr. (yrkandet B 1).

Utskottet hemställde

att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på a) motionen 1975/76:1825 yrkandet 3 och motionen 1975/76:2113 yrkandet 4 a,

b) motionen 1975/76:2122 yrkandet B 1 skulle till Bidrag till företagareföreningar m. fl.: Administrationskostnader för budgetåret 1976/77 anvisa ett reservationsanslag av 20 700 000 kr.

Reservation hade avgivits

1. av herrar Börjesson i Glömminge (c), Andersson i Örebro (fp), Sjönell (c) och Petersson i Ronneby (c) samt fru Oskarsson (c) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med anledning av regeringens förslag samt motionen 1975/76:1825 yrkandet 3, motionen 1975/76:2113 yrkandet 4 a och motionen 1975/76:2122 yrkandet B 1 till Bidrag till företagareföreningar m. fl.: Administrationskostnader för budgetåret 1976/77 anvisade ett reservationsanslag av 23 000 000 kr.

Punkten 3 (Statens hantverks- och industrilånefond)

Regeringen hade under punkten IV:10 (s. 177 f.) föreslagit riksdagen att

1. medge att för budgetåret 1976/77 statlig kreditgaranti för lån till hantverks- och industriföretag m. m. beviljades med sammanlagt högst 100 000 000 kr.,

2. till Statens hantverks- och industrilånefond för budgetåret 1976/77 under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 35 000 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna
1975/76:510 av herr Rämgård m. fl. (c),

1975/76:651 av herr Ångström (fp),

1975/76:834 av herr Andersson i Örebro m. fl. (fp), vari hemställdes att den övre gränsen för företagareföreningarnas långivning ur statens hantverks- och industrilånefond fastställdes till 400 000 kr. per företag,

1975/76:1794 av herr Larfors m. fl. (s), vari hemställdes att den övre beloppsgränsen för företagareföreningarnas direktlån ur statens hantverks- och industrilånefond fastställdes till 300 000 kr. per företag,

1975/76:1824 av herr Ulander m. fl. (s),

1975/76:2044 av herrar Fälldin (c) och Ahlmark (fp) såvitt gällde hemställan att riksdagen skulle

4. medge företagareföreningarna rätt att lämna hantverks- och industrilån upp till ett belopp av 500 000 kr. i varje enskilt fall,

5. till Statens hantverks- och industrilånefond för budgetåret 1976/77 anvisa ett investeringsanslag av 150 000 000 kr.,

1975/76:2113 av herr Ahlmark m. fl. (fp) såvitt gällde hemställan att riksdagen uttalade att lån ur hantverks- och industrilånefonden borde utgå även till tjänsteproducerande företag (yrkandet 3) och

1975/76:2122 av herr Fälldin m. fl. (c) såvitt gällde hemställan under B att riksdagen skulle besluta

2. att höja den övre lånegränsen för företagareföreningarnas lån från medel ur statens hantverks- och industrilånefond från 200 000 kr. till 400 000 kr.,

3. att beslutanderätten angående industrigarantilån (lån med statlig kreditgaranti) skulle decentraliseras till länsstyrelsen för lån uppgående till ett belopp av högst 400 000 kr.,

4. att industrigarantilån även skulle kunna lämnas i syfte att främja utveckling och avsättning av produkter från enskilt företag,

5. att medge att för budgetåret 1976/77 statlig kreditgaranti för lån till hantverks- och industriföretag m. m. beviljades med sammanlagt högst 150 000 000 kr., innebärande 50 000 000 kr. utöver budgetpropositionen.

Utskottet hemställde

1. beträffande kreditstöd för utveckling och marknadsföring av produkter att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2122 yrkandet B 4,

2. beträffande kreditstöd till tjänsteproducerande företag att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2113 yrkandet 3.

3. beträffande lån för finansiering av konsultinsatser att riksdagen skul-

Nr 126

Torsdagen den
13 maj 1976

---

*Anslag till företagareföreningarna,
m. m.*

Torsdagen den
13 maj 1976

*Anslag till företagareföreningarna,
m. m.*

le avslå motionen 1975/76:510.

4. beträffande förbättrade villkor för lån genom företagareförening att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:651,

5. beträffande kollektivavtal som förutsättning för kreditstöd från företagareförening att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1824,

6. beträffande medelsram för statlig kreditgaranti att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionen 1975/76:2122 yrkandet B 5 medgav att för budgetåret 1976/77 statlig kreditgaranti för lån till hantverks- och industriföretag m. m. beviljades med sammanlagt högst 100 000 000 kr.,

7. beträffande anslag till samt beloppsgräns för lån ur statens hantverks- och industrilånefond att riksdagen skulle

a) med anledning av regeringens förslag och med avslag på motionen 1975/76:2044 yrkandet 5 till Statens hantverks- och industrilånefond för budgetåret 1976/77 under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 50 000 000 kr.,

b) med bifall till motionen 1975/76:1794 och med avslag på motionen 1975/76:834, motionen 1975/76:2044 yrkandet 4 och motionen 1975/76:2122 yrkandet B 2 som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört om höjning av beloppsgränsen för lån ur statens hantverks- och industrilånefond,

8. beträffande decentralisering av beslutanderätt i fråga om lån med statlig kreditgaranti att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2122 yrkandet B 3.

Reservationer hade avgivits

2. beträffande kreditstöd för utveckling och marknadsföring av produkter av herrar Regnéll (m), Börjesson i Glömminge (c), Andersson i Örebro (fp), Sjönell (c), Hovhammar (m) och Petersson i Ronneby (c) samt fru Oskarsson (c) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:2122 yrkandet B 4 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

3. beträffande kreditstöd till tjänsteproducerande företag av herrar Regnéll (m), Börjesson i Glömminge (c), Andersson i Örebro (fp), Sjönell (c), Hovhammar (m) och Petersson i Ronneby (c) samt fru Oskarsson (c) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:2113 yrkandet 3 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

4. beträffande medelsram för statlig kreditgaranti av herrar Regnéll (m), Börjesson i Glömminge (c), Andersson i Örebro (fp), Sjönell (c), Hovhammar (m) och Petersson i Ronneby (c) samt fru Oskarsson (c) som ansett att utskottet under 6 bort hemställa

att riksdagen med anledning av regeringens förslag och med bifall till motionen 1975/76:2122 yrkandet B 5 medgav att för budgetåret 1976/77

statlig kreditgaranti för lån till hantverks- och industriföretag m. m. beviljades med sammanlagt högst 150 000 000 kr.,

5. beträffande anslag till samt beloppsgräns för lån ur statens hantverks- och industrilånefond av herrar Börjesson i Glömminge (c), Andersson i Örebro (fp), Sjönell (c) och Petersson i Ronneby (c) samt fru Oskarsson (c) som ansett att utskottet under 7 bort hemställa

att riksdagen skulle

a) med anledning av regeringens förslag och med bifall till motionen 1975/76:2044 yrkandet 5 till Statens hantverks- och industrilånefond för budgetåret 1976/77 under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 150 000 000 kr.,

b) med bifall till motionen 1975/76:2044 yrkandet 4 och med anledning av motionen 1975/76:834, motionen 1975/76:1794 och motionen 1975/76:2122 yrkandet B 2 som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anfört om höjning av beloppsgränsen för lån ur statens hantverks- och industrilånefond, .

6. beträffande decentralisering av beslutanderätt i fråga om lån med statlig kreditgaranti av herrar Regnéll (m), Börjesson i Glömminge (c), Andersson i Örebro (fp), Sjönell (c), Hovhammar (m) och Petersson i Ronneby (c) samt fru Oskarsson (c) som ansett att utskottet under 8 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:2122 yrkandet B 3 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

Herr PETERSSON i Ronneby (c):

Herr talman! I centerns motion om åtgärder för att främja de mindre och medelstora företagens utveckling har vi behandlat de problem som främst drabbar de mindre företagen som i huvudsak ägs av en eller ett fåtal enskilda personer, och där ägaren eller ägarna i regel aktivt arbetar inom företaget.

Dessa företag spelar en mycket betydande roll i det svenska näringslivet och i samhällsekonomin. Det är ca 40 % av de industrianställda som beräknas arbeta i företag med högst 100 anställda, och går vi upp till 200 anställda blir siffran inte mindre än 50 %.

Inom handel, service och byggnadsverksamhet finns det därutöver ett mycket stort antal mindre företag. Man har uppskattat att det finns ca 150 000 mindre företag utanför jordbruket, vilka sysselsätter en tredjedel av alla anställda här i landet.

Förutom sin stora betydelse för sysselsättningen har de mindre företagen många andra gynnsamma effekter, som gör dem nödvändiga jämsides med de större företagen i vårt samhälle. Vi har bl. a. nämnt de mindre företagens flexibilitet, som gör dem motståndskraftiga i konjunkturfuktuationer. När det gäller att åstadkomma en önskvärd, regional balans är de mindre företagen oumbärliga. För att man skall uppnå en

Nr 126

Torsdagen den
13 maj 1976

---

*Anslag till företags-
reföreningarna,
m. m.*

Torsdagen den
13 maj 1976

*Anslag till företags-
reföreningarna,
m. m.*

önskad decentralisering av näringslivet måste en tillväxt av mindre företag ses som den främsta förutsättningen. Livskraftiga mindre företag är en god garanti för en sund konkurrens och ett allsidigt utbud av varor och tjänster till lägsta priser. Dessa mindre företag har dessutom genom sin öppnare och mindre byråkratiska struktur blivit en god grogrund för nya idéer och uppfinningar. Det är ofta i de många småföretagen som uppfinningar görs och utveckling av nya produkter sker – produkter som sedan även storföretagen kan exploatera och dra fördel av. De mindre företagen är också en lämplig inkörspport för unga människor, som vill etablera sig som företagare.

Det finns många andra fördelar med mindre företag, men jag tror att jag har nämnt de viktigaste.

Vi anser att regeringen hittills tyvärr inte rätt värderat den stora betydelse de mindre och medelstora företagen har för samhällsekonomi och sysselsättningen. I stället för att kraftigt satsa på att förbättra de mindre företagens arbetsbetingelser och utvecklingsmöjligheter har regeringen i sin politik ofta missgynnat denna grupp.

De stora företagen har rönt större intresse och tillväxtutrymme, vilket medfört att de mindre företagen ofta har kommit i kläm. Detta har tyvärr också medfört att många mindre företag köpts upp av storkoncerner, och i flera fall har även nedläggningar förekommit i dessa sammanhang.

Vi anser det ytterst betänkligt med en sådan utveckling och menar att samhället måste göra kraftiga insatser för att hävda de mindre företagen.

En av de första och viktigaste förutsättningarna för att företagsamhet och produktion skall kunna startas och bedrivas är givetvis tillgång på kapital. Betydelsen härav ökar allteftersom tekniken utvecklas och produktionen blir mer och mer beroende av komplicerad och dyrbar utrustning. Det riskvilliga kapitalet är otillräckligt och kanaliseras i första hand till de större företagen. De mindre företagen kan ofta inte uppbringa tillräckliga säkerheter utan att gå in med såväl personlig borgen som hustruborgen och även lämna bostad och personliga tillhörigheter i pant. Det är naturligtvis högst otillfredsställande.

I detta avseende betyder företagareföreningarnas insatser mycket, och det har också gjorts många försök att med statliga åtgärder förbättra de mindre företagens kapitalförsörjning. Enligt vår mening måste man nu ta ett ordentligt grepp för att lösa dessa frågor. I reservationerna 1–6 till näringsutskottets betänkande nr 51 följer vi upp de här tankegångarna från centerns sida.

Reservationen 1 gäller administrationsanslaget, som vi föreslår höjt med 2,3 milj. kr. utöver regeringens förslag. Därmed anser vi att administrationsapparaten i företagareföreningarna får en sådan utveckling att den bättre bör motsvara de krav företagen har rätt att ställa på företagareföreningarna i allmänhet.

Reservationen 2 berör kreditstöd från statens hantverks- och industrilånefond för utveckling och marknadsföring av produkter. Vi anser

Torsdagen den
13 maj 1976

*Anslag till företags-
reföreningarna,
m. m.*

att industrigarantilån skall kunna lämnas i syfte att främja utveckling och avsättning av produkter även från enskilda företag – inte enbart företagskollektiv.

I reservationen 4 hävdar vi att medelsramen för statlig kreditgaranti från statens hantverks- och industrilånefond bör vidgas till högst 150 milj. kr. Behovet av kreditgarantier motiverar väl den vidgning av medelsramen med 50 milj. kr. som vi föreslår.

Reservationen 5 gäller anslag till samt beloppsgränsen för lån ur statens hantverks- och industrilånefond. Det nuvarande maximibeloppet för lån ur denna fond fastställdes 1971 till 200 000 kr. På grund av den snabba inflationen är det reella värdet nu väsentligt lägre. Därför föreslår vi att beloppsgränsen sätts till 500 000 kr., vilket bättre torde svara mot dagens penningvärde. Vi föreslår också att investeringsanslaget under statens utlåningsfonder höjs till 150 milj. kr., vilket är en tredubbling av regeringens förslag till anslag. Mot bakgrund av satsningarna på de statliga företagen och genom fjärde AP-fondens inriktning på storföretagen anser vi det nödvändigt med denna satsning även på de mindre företagen.

I reservationen 6 slutligen begär vi att beslutanderätten decentraliseras till länsstyrelserna från industriverket för lån med statlig kreditgaranti om högst 400 000 kr. Vi anser denna decentralisering så viktig och självklar, att särskild utredning härom inte erfordras.

Således, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1, 2, 3, 4, 5 och 6, som är fogade vid näringsutskottets betänkande nr 51.

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Jag tror att alla är överens om att de mindre och medelstora företagen är av väsentlig betydelse för såväl sysselsättning som ekonomiskt framåtskridande i vårt land. I de flesta fall är de mindre och medelstora företagen också familjeföretag. Inom industrin är ca 75 % av totalt 26 000 företag familjeföretag, och totalt beräknas 25–30 % av den yrkesverksamma befolkningen arbeta i familjeföretag, företrädesvis då i mindre och medelstora sådana.

Under de senaste åren har företagarens börda blivit allt tyngre att bära. Ett ständigt ökat skattetryck parat med stegrade sociala kostnader, ökad uppgiftsbörda och en aldrig tidigare skådad takt i lagstiftningsarbetet är några av de orsakerna. Jag vill erinra om att näringslivet under 1974 fick en ny lag var trettonde timme, och ingenting tyder på att lagstiftningsarbetet avtagit sedan dess.

Samtidigt som allt detta ökat har flera viktiga reformer för företagarna uteblivit. Jag tänker då främst på ersättning för uppgiftslämnandet. Vi har haft motioner och debatter i kammaren om detta flera gånger men tyvärr utan resultat. I detta sammanhang bör också nämnas behovet av nya arvs- och förmögenhetsskatteregler för familjeföretagarna.

Herr talman! Ökat stöd till företagareföreningarna, som vi nu diskuterar, får alltså inte vara något alibi för att låta bli viktiga och avgörande

Torsdagen den
13 maj 1976

*Anslag till företagareföreningarna,
m. m.*

reformer till stöd för småföretagarna i landet. Ökat stöd till servicemöjligheter för företagareföreningarna får inte bli ett hinder för en dämpning av det byråkratiska trycket på företagen, vilket många i dag upplever som ganska besvärande.

Jag vill nu kommentera de reservationer som är fogade vid näringsutskottets betänkande 1975/76:51, först reservationen 1. Utskottets majoritet föreslår en höjning av statens bidrag till föreningarnas administrationskostnader till 20,7 milj. kr. medan reservanterna föreslår 23 milj. kr. Vi ansluter oss till utskottsmajoritetens förslag.

Beträffande reservationen 2 anser vi moderater att en utvidgning av kreditstödet för utveckling och marknadsföring av produkter nu bör komma till stånd. Enskilda företag måste likställas med företagskollektiv när det gäller kreditgaranti för den alltmer krävande marknadsföringen av produkter.

Det är ju så f. n. i många egenföretag att själva tillverkningen går relativt bra – vi har skickligt folk som klarar detta arbete – men när det gäller marknadsföringen och försäljningen är det sämre ställt, och där behövs det ordentliga satsningar. Dessa satsningar kan ibland vara kollektiva och ibland individuella. De individuella har tyvärr hållits tillbaka genom en lagstiftning som inte har varit den bästa. Därför ställer vi på moderat håll krav på att individuella satsningar bör uppmärksammas. De lyckas också i en del fall minst lika bra som de kollektiva. Därför anser vi moderater att det är dags att jämställa dessa båda former, och jag är glad över att man på olika håll har uppmärksammat detta; det är mycket viktigt.

Så vill jag också något litet kommentera den reservation som har beteckningen 3.

Vi moderater vill också att andra företag än tillverkningsföretag skall komma i åtnjutande av det statliga kreditstödet. Tjänsteproducerande företag har väl också stor betydelse såväl ekonomiskt som sysselsättningsmässigt. Vi föreslår därför att reglerna för det statliga kreditstödet snarast ändras så, att även tjänsteproducerande företag kan komma i åtnjutande av kreditstöd.

Herr talman! För att de mindre och medelstora företagens tillgång till krediter skall kunna underlättas finner vi att medelsramen för statlig kreditgaranti för lån till hantverks- och industriföretag bör höjas med 50 milj. kr. till 150 milj. kr. enligt vad som uttalas i reservationen 4.

Beträffande reservationen 5, där vi stöder utskottsmajoritetens förslag, vill jag gärna notera följande.

När det gäller maximibeloppet för lån ur hantverks- och industrilånefonden bör detta, anser vi från moderat håll, höjas, inte minst mot bakgrund av den kraftiga prisutvecklingen och inflationen: Vi föreslår därför en höjning med 50 %, alltså från 200 000 till 300 000 kr. Till detta bör läggas de möjligheter som sedan hösten 1974 finns till s. k. kombinationslån. Samarbetet innebär att Investeringsbanken kompletterar företagareföreningarnas direktlån med egna lån på upp till 300 000 kr. Det

finns alltså redan nu lånemöjligheter på upp till 500 000 kr.

En viktig och avgörande fråga när det gäller krediter är att det ofta krävs snabba besked för dem som söker lån och krediter. För att i möjligaste mån avkorta handläggningstiderna vill vi att länsstyrelserna, i stället för som nu statens industriverk, skall få bevilja garantilånen upp till en viss summa. Jag anser personligen såsom egenföretagare att vi inte skall avvakta någon utredning i detta ärende.

Herr talman! Mot bakgrund av vad jag här har anfört vill jag yrka bifall till reservationerna 2, 3, 4 och 6.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Jag kommer nu att göra mig skyldig till att inte följa de rekommendationer som kammarkansliet har angivit, nämligen att vi skall hålla den föranmälda tiden, utan jag kommer att korta ner mitt anförande betydligt – och detta hoppas jag att kammaren håller mig räkning för – eftersom mina medreservanter redan på olika sätt har berört de frågor som jag hade tänkt ta upp i mitt lilla anförande.

Trots att det finns sex reservationer till näringsutskottets betänkande kan jag slå fast att vi är rörande ense om att företagareföreningarna har en väldigt stor betydelse för de mindre företagen, för att de skall komma till sin rätt. Företagareföreningarna tillgodoser ju deras behov av service av olika slag.

Vi har från folkpartiet lagt stor vikt vid företagareföreningarnas verksamhet, vid att de skall ha en offensiv och uppsökande prägel. Den utbyggnad av företagareföreningarna som har skett under de senaste åren, då de har blivit verkliga regionala serviceorgan till hjälp för de mindre och medelstora företagen, har vi därför ansett vara angelägen. Det är väsentligt att denna utbyggnad fortsätter enligt de riktlinjer som vi från folkpartiet har dragit upp. Vi är ju inte ensamma om dem; flera av de andra partierna har i stort sett samma uppfattning.

Målet bör vara, har vi ansett, att för företagens del skapa en effektiv serviceorganisation, som den som i dag finns t. ex. på jordbrukets område. Men företagareföreningarnas möjligheter att fullfölja dessa arbetsuppgifter, som de ålagts, varierar ju rätt kraftigt, och det tycker vi är otillfredsställande. Vi anser att om företagareföreningarna skall kunna spela sin roll som regionala serviceorgan för de mindre och medelstora företagen så måste varje förening ha sådana resurser att den kan leva upp till de krav och förväntningar som ställs på den. Det är därför nödvändigt att det sker en ytterligare utbyggnad av företagareföreningarna.

Nu pågår en utredning som sysslar med företagareföreningarnas organisation och arbetsuppgifter, men trots detta anser vi det angeläget att föreningarna nästa år får en resursförstärkning.

Tidigare under den ekonomiska debatten här i kammaren, när vi bl. a. behandlade regeringens proposition 99 med förslag om 1,5 miljarder kr. för teckning av aktier i Statsföretag AB och 500 milj. kr. till fjärde AP-fonden, tillstyrkte vi det förslaget under en bestämd förutsättning. I den

Nr 126

Torsdagen den
13 maj 1976

---

*Anslag till företagareföreningarna,
m. m.*

Torsdagen den
13 maj 1976

*Anslag till företagareföreningarna,
m. m.*

motion som väcktes av herrar Ahlmark och Fällidin framfördes de bestämda kraven att kraftigt ökade kapitalresurser skulle ställas till de mindre och medelstora företagens förfogande samtidigt med att Statsföretag och fjärde AP-fonden tillfördes ytterligare medel. I den motion av herrar Fällidin och Ahlmark som utskottsbetänkandet nu behandlar har detta krav följts upp. Där yrkas att företagareföreningarna skall ha rätt att lämna hantverks- och industrilån upp till ett belopp av 500 000 kr. i varje enskilt fall och att riksdagen till statens hantverks- och industrilånefond för budgetåret 1976/77 skall anslå ett investeringsanslag av 150 milj. kr.

Det har tidigare här framhållits att det nuvarande lånetaket år 1971 fastställdes till 200 000 kr. från att tidigare ha varit 150 000 kr. Utskotts-majoriteten har inte följt vårt förslag vad gäller 500 000 kr. men har ändå plussat på utlåningstaget upp till 300 000 kr. – alltså 100 000 kr. mer än vad som hittills gällt. Samtidigt vill man tillföra fonden 15 milj. kr. utöver vad departementschefen har föreslagit.

Dessa synpunkter finns i reservationen 5, som avser yrkandet vid punkten 3, och jag yrkar bifall till denna reservation.

En annan fråga som det har varit angeläget att komma till rätta med gäller tjänsteproducerande företag. När man i näringspolitiken nu diskuterar åtgärder för att främja företagsamheten i vårt land är det huvudsakligen den varuproducerande industrin som fångar intresset. Man förbiser ofta att ett betydelsefullt område inom svenskt näringsliv är den mångsidiga serviceverksamhet som företag inom hantverk och reparations- och servicebranscher tillhandahåller allmänheten.

Under fjolåret var den totala investeringsvolymen i landet ca 60 miljarder, varav 25–30 % – således ca 20 miljarder – torde utgöra underhåll och reparation. Företag inom reparations- och underhållssektorn svarar säkerligen för en betydande del av den här underhållsvolymen. Läger man därtill den serviceverksamhet som inte ingår i ifrågavarande statistik, t. ex. för privatbruk, kommer man fram till att företagen inom service, reparation och underhåll svarar för en betydande insats sysselsättningsmässigt och ekonomiskt. Inte minst är deras värdebevarande insatser av stor betydelse framför allt nu, när vi börjat inse att en stramare hushållning med våra knappa resurser är allt nödvändigare.

Mot denna bakgrund anser vi reseranter att det förslag som framförts i folkpartimotionen 2113, att även tjänsteproducerande företag bör få komma i åtnjutande av kreditstöd från statens hantverks- och industrilånefond, är angeläget. Jag yrkar därför bifall till reservationen 3.

Både herr Petersson i Ronneby och herr Hovhammar har berört frågan om administrationsbidrag. Det är klart att departementschefens förslag innebär i stort sett oförändrade bidrag till administrationen. Men vi skall ha klart för oss att det är väsentliga uppgifter som åligger företagareföreningarna, och de har en lång rad bevakningsuppgifter. De skall följa upp den ekonomiska utvecklingen hos företag som fått hantverks- och industrilån, garantilån eller lokaliseringstöd. Uppföljningen görs genom

bokslutsanalysering och vid besök hos aktuella företag. Man har också rådgivningsverksamhet med företagservice som innebär en mycket omfattande uppsökande verksamhet med företagsanalyser, marknadsföring, produktutveckling och utbildningsverksamhet. Den uppsökande verksamheten avser att förbättra kontakten mellan företagen i länen och informera dessa om de servicemöjligheter på konsult- och rådgivningssidan som står till buds.

Vi reservanter anser att man bör räkna upp administrationsbidraget till 23 milj. kr. – det är 2,3 milj. kr. mer än vad som föreslagits i propositionen. Jag yrkar därför bifall till reservationen 1 vid punkten 1.

Vi vet alla att under de senaste åren har det skett en betydande utbyggnad av föreningarna. Att detta har varit till fördel för de mindre och medelstora företagen är vi väl överens om. Men det följer också en hel del med den kraftiga utbyggnaden – bl. a. gäller det den utbildningsverksamhet som skall bedrivas för personalen vid föreningarna. Naturligtvis blir det en inkörningsperiod för de här volymmässigt större föreningarna, och jag är medveten om – eftersom jag sitter i företagareföreningsutredningen – att utbildningsbehovet är rätt stort i föreningarna. Industriverket har gått igenom olika företagareföreningar och i stort sett kommit fram till bedömningen att kvaliteten på medarbetarna är god. Men ändå finns det ett behov av utbildning. Föreningarna har tillförts en rad nya arbetsuppgifter, och det är viktigt att man får väl inkörd personal för dessa.

Med detta korta anförande, herr talman, yrkar jag bifall till de reservationer som är fogade till utskottets betänkande.

Herr RASK (s):

Herr talman! De reservationer som är fogade till det utskottsbetänkande vi nu diskuterar är ganska märkliga. Alla känner väl till – i varje fall gör utskottets ledamöter det – att en parlamentarisk utredning är i full gång med att pröva just de frågor som tas upp i reservationerna och som reservanterna föreslår att riksdagen i dag skall fatta beslut om. Jag frågar mig vart de egentligen syftar. Vill man medvetet desavouera utredningen eller kan syftet möjligen vara att man på det sättet bara vill markera sitt stora intresse för de mycket omtalade mindre och medelstora företagen? I så fall tycker jag att det är ett dåligt sätt att göra det på. Men det är ju valår i år.

I reservationen 1 föreslås att riksdagen skall öka det av regeringen föreslagna beloppet på 20,7 miljoner till företagareföreningarnas administrationskostnader med 2,3 miljoner, alltså tillsammans till 23 miljoner. Detta är t. o. m. 500 000 kr. mer än vad tillsynsmyndigheten för företagareföreningarna, statens industriverk, har begärt. Till dessa 20,7 miljoner som regeringen föreslagit skall också läggas det anslag på 8,4 miljoner till företags- och branschfrämjande åtgärder för företagareföreningarnas verksamhet som går över industridepartementet och som senare kommer att behandlas i näringsutskottets betänkande nr 53.

Torsdagen den
13 maj 1976

*Anslag till företaga-
reföreningarna,
m. m.*

Utskottsmajoriteten understryker i betänkandet att en utredning arbetar med en översyn av företagareföreningarnas ställning och roll inom samhällets närings- och regionala organisationer, och i denna utredning kommer storleken av föreningarnas administrationskostnader att prövas. Utredningen skall vara färdig under innevarande år, och därför anser utskottsmajoriteten på mycket goda grunder att vi bör stanna vid det belopp som regeringen har föreslagit.

Inte heller när det gäller kreditstöd för utveckling och marknadsföring av produkter vill reservanterna avvakta en prövning av den sittande utredningen, utan de vill att vi redan i dag skall besluta om åtgärder. Detsamma gäller för reservationen 3 om kreditstödet till tjänsteproducerande företag.

Jag har en känsla av att det inte är så vanligt här i riksdagen att man i reservationer begär ändringar i frågor som en utredning kommer att lägga fram förslag om inom några månader. Och ännu mera ovanligt tror jag det är att en ledamot av berörda utredning undertecknar en reservation som uppenbart rör utredningen. Men så har skett i detta betänkande. Fem av utredningens sju ledamöter är riksdagsledamöter, och jag tycker att det skulle vara litet egendomligt om de tre borgerliga ledamöterna i utredningen vid en kommande votering röstar för reservationerna.

I reservationen 4 yrkas att medelsramarna för de statliga garantierna skall ökas med 50 miljoner utöver regeringens förslag om 100 milj. kr. Denna ram på 100 miljoner har gällt sedan budgetåret 1973/74, och lämnade garantier har inte något år efter 1974 överstigit 80 miljoner. Därför anser utskottsmajoriteten att regeringens förslag på 100 miljoner är tillräckligt. Jag vill också tillägga att reservationen 4 är en demonstrationsreservation.

Beträffande beloppsgränser för lån ur statens hantverks- och industrilånefond, som företagareföreningarna förmedlar, har utskottsmajoriteten, som herr Andersson i Örebro tidigare sade, tillstyrkt en höjning med 100 000 kr. – detta med anledning av motion nr 1794 av herr Larfors m. fl. Beloppsgränsen är f. n., som tidigare sagts i debatten, 200 000 kr. och har gällt sedan 1971. Utskottsmajoriteten anser, framför allt med hänsyn till prisutvecklingen, att det kan vara motiverat att fr. o. m. nästa budgetår sätta gränsen vid 300 000 kr.

I samband med denna beloppsgränsökning föreslår utskottet också att anslaget till statens hantverks- och industrilånefond ökas från 35 till 50 milj. kr.

Centerpartisterna och folkpartisten i utskottet reserverar sig i reservation nr 5 för en beloppsgräns på 500 000 kr. och för att investeringsanslaget till fonden skall höjas till 150 milj. kr.

Beträffande beloppsgränsen i motionsyrkandena, som ligger till grund för reservationen, har det varit olika turer – de har varierat från dag till dag. Den 26 januari föreslog centerpartiet i en motion med Thorbjörn Fälldin som första namn att beloppsgränsen skulle sättas till 400 000

kr. Den 27 januari – alltså dagen efter – återfanns Thorbjörn Fälldins namn tillsammans med Per Ahlmarks på en motion som föreslog en beloppsgrens på 500 000 kr. Reservanterna har tagit det sista budet, men nog är gången litet märklig, herr talman!

Den föreslagna höjningen av anslaget till fonden med 100 miljoner mer än vad utskottet föreslagit är minst sagt kraftig. Jag har under de senaste veckorna talat med en del företagareföreningsdirektörer om denna kraftiga ökning, och de säger samstämmt att det åtminstone f. n. inte finns vare sig efterfrågan på eller personella resurser för att administrera sådana belopp under kommande budgetår. Dessutom skall man lägga märke till att kapitalbehållningen i fonden den 30 juni 1975 var 396 miljoner. Reservanterna är här ute i ogjort väder.

När det gäller lånegrensarna skall man sedan ytterligare lägga till – det var herr Hovhammar tidigare inne på – att det sedan hösten 1974 ägt rum ett samarbete mellan företagareföreningarna och Sveriges Investeringsbank. Detta samarbete innebär att Investeringsbanken kompletterar företagareföreningarnas direktlån med 300 000 kr. Denna komplettering tar Investeringsbanken direkt på de kreditutredningar som företagareföreningarna gör, så det innebär ingen som helst försening i fråga om kreditbedömningen. Den enskilde låntagaren kan på detta sätt f. n. få direktlån på upp till 500 000 kr. Det är en bra och smidig kombination, och den har uppskattats av både föreningar och låntagare.

Kombinationslåneverksamheten hade vid utgången av förra året utnyttjats av 22 av landets 24 företagareföreningar och i 66 låneärenden.

I den sista reservationen till utskottsbetänkandet vill reservanterna decentralisera beslutanderätten i fråga om lån med statlig garanti upp till 400 000 kr. Denna beslutanderätt vill reservanterna lägga hos länsstyrelserna. F. n. ligger beslutanderätten när det gäller alla garantilåneärenden i industriverket.

Nu tycker jag att detta förslag nästan är att slå in öppna dörrar. Vi har ju redan genom de s. k. kombinationslånen en decentraliserad beslutanderätt på lån upp till 500 000 kr. Och där ligger beslutanderätten hos länens företagareföreningar. Vad skall då denna reservation tjäna till? Den är både illa genomtänkt och en överloppsgärning. Dessutom kommer företagareföreningsutredningen att pröva frågan om decentralisering av beslutsförfarandet för garantilånen. Jag föreställer mig dock att utredningen inte kommer att pröva frågan med de utgångspunkter som reservanterna föreslår.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Herr Rask undrade hur man kunde vara med om att ändra på departementschefens förslag när man ingår i den utredning som arbetar med frågan. Såvitt jag förstår syftade herr Rask därvid på mig. Och sedan sade herr Rask: Är det bara för att det är valår som man

Torsdagen den
13 maj 1976

*Anslag till företags-
reföreningarna,
m. m.*

plussar på?

Dessa frågor har vi haft uppe tidigare; under en följd av år har vi velat höja lånegränserna. Det är alltså i och för sig ingenting nytt. Jag sade också i mitt inledningsanförande att vi tog en principiell ställning till de mindre och medelstora företagens lånemöjligheter när vi tillstyrkte anslag till Statsföretag och fjärde AP-fonden.

Herr Rask ville alltså göra gällande att den som sitter med i en utredning inte bör vara med och ändra på någonting innan utredningen är klar. Sedan framhöll herr Rask att utskottsmajoriteten med anledning av en motion har tillstyrkt en höjning av beloppsgränsen för lån ur hantverks- och industrilånefonden från det av departementschefen föreslagna beloppet 200 000 kr. till 300 000 kr. och en höjning av investeringsanslaget till fonden med 15 milj. kr. utöver vad departementschefen föreslagit. Är det inte lika fel när utskottsmajoriteten föreslår ändringar i departementschefens förslag som när reservanterna gör det? Herr Rask sitter ju själv med i utredningen och har ändå ställt sig bakom en sådan ändring av departementschefens förslag. Vilken är då skillnaden mellan herr Rask och mig? Det är en principiell fråga som herr Rask får försöka klara ut åt mig.

När jag som reservant föreslår en ändring är det fel, men när herr Rask ställer sig bakom utskottsmajoritetens ändringsförslag är det rätt. Man brukar ju säga att när pappa super är det rätt.

Herr PETERSSON i Ronneby (c):

Herr talman! Jag skall inte lägga mig i herr Anderssons och herr Rasks träta om vem som är störst syndare – dess bättre sitter inte vi andra med i utredningen och kan kanske därför känna oss litet friare.

Skulle vi vänta på resultat från alla utredningar, herr Rask, skulle vi knappast kunna reservera oss i någon fråga. Jag tror det är nyttigt att vi genom reservationer i riksdagen driver på de utredningar som arbetar.

Herr Rask säger beträffande medelsramarna för de statliga garantierna, som i propositionen föreslås till 100 milj. kr., att det högsta belopp som tidigare varit utlånat är 80 milj. kr. Då skall emellertid herr Rask ha klart för sig att man i företagareföreningarna har saknat resurser att arbeta så effektivt som man har velat göra. Vi har genom att höja administrationsanslaget velat ge dem ökade resurser som skall göra det möjligt för dem att bli effektivare till småföretagarnas hjälp.

När herr Rask gör sig litet lustig över att det varit många turer i det här ärendet från centerpartiets sida vill jag bara säga att det kanske inte är så egendomligt, med den propositionsflod från regeringen som vi blivit begåvade med den sista tiden, att det kan bli en felskrivning i en motion.

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Jag vill gärna först deklarerat att jag har stor respekt för herr Rasks kunnande både i hans egenskap av egenföretagare och när det gäller hans olika engagemang, bl. a. i Jönköpings läns företagare-

förening, där frågor av den art som vi nu diskuterar behandlas. Men jag tycker att han i dag skärpt tonen litet väl hårt. Jag vet inte om det beror på att vi snart har val och att vissa SIFO-siffror har redovisats. Någoting måste det vara som inte riktigt stämmer. När han säger att reservationerna är märkliga och han t. o. m. använder ordet "demonstrationsreservation" kan jag inte hålla med honom.

Även om en utredning arbetar – så är fallet i de flesta frågor – är det ingenting som hindrar att man kan ha synpunkter och som i detta fall avge reservationer.

Även om jag i det här ärendet till viss del har samma uppfattning som herr Rask och där anslutit mig till majoritetens förslag, har jag ansett att det i andra fall varit nödvändigt att föra fram vissa synpunkter. Det gäller bl. a. frågan om utveckling och marknadsföring. Tidigare har det endast varit möjligt att erhålla ett kollektivt stöd; det har knappast förelegat möjligheter att få stöd till individuella insatser när det gäller marknadsföring och sådana ting. Det har hindrat många att göra inbrytningar på en hel del marknader. Det är frågor som behöver tas upp och som bör bli föremål för debatt. Så ser nog de flesta egenföretagare på den saken.

Att vi vill flytta beslutanderätten när det gäller lån med statlig kreditgaranti från industriverket i Stockholm till länsstyrelserna beror på att en länsstyrelse har bättre lokal kontakt med företagen än vad man har i kungliga huvudstaden. Vi tror också att handläggningen härigenom kan komma att bli effektivare. Det finns alltså en rad praktiska synpunkter som motiverar reservationsyrkanden i dessa frågor. Jag tycker inte att vi skall fräntas den rätten. Det är inte fråga om några demonstrationer, utan det är väl motiverade reservationer.

Jag har, herr talman, velat göra detta klarläggande.

Herr RASK (s):

Herr talman! Jag vill först vända mig till herr Hovhammar och säga några ord om reservationen 2. Alla som känner till företagareföreningarnas låneverksamhet vet att man kan låna till omsättningstillgångar. Ingenting hindrar vederbörande låntagare att använda dessa lånemedel just för produktutveckling och marknadsföring. Det är därför jag anser att reservationen är rena spegelfäktet och fullständigt onödig.

Till herr Petersson i Ronneby vill jag säga att jag aldrig försökt göra mig lustig över motionsförfattandet och motionsavlämnandet den 26 och 27 januari. Jag har bara konstaterat fakta. Thorbjörn Fälldins namn återfinns dels under en motion väckt den 26 januari, där det föreslås en lånegräns på 400 000 kr., dels under en annan av den 27 januari, där det föreslås en gräns på 500 000 kr. Jag har båda motionerna här på bänken, och detta är alltså fakta.

Jag vill vända mig till herr Andersson i Örebro angående vårt ledamotskap i företagareföreningsutredningen och vårt agerande i utskottet. Herr Andersson i Örebro vet med all säkerhet att lånegränsen från ut-

Torsdagen den
13 maj 1976

*Anslag till företags-
reföreningarna,
m. m.*

skottsmajoritetens sida föreslås höjd till 300 000 kr. tack vare en kompromiss med de båda moderata ledamöterna i näringsutskottet, och det förklarar en hel del. Herr Andersson i Örebro och centerpartisterna i näringsutskottet hade möjligheter att kompromissa både om lånegränserna och om kapitaltillskottet till fonden, men de sade blankt nej. Därav detta ställningstagande.

Herr Andersson i Örebro argumenterade mycket vältaligt kring administrationsbidraget till föreningarnas kostnader. Vid ett tillfälle för två år sedan när det skedde en ganska kraftig ökning av bidraget till administrationskostnaderna var det – som kanske herr Andersson i Örebro kan erinra sig – en ledamot som sade ungefär på detta sätt: Nu får vi vänta ett par år, nu skall vi växa i den nya kostymen.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Jag berörde utbildningsproblemet i mitt anförande och redogjorde litet för industriverkets genomgång av företagareföreningarna som visar att det finns behov av utbildning. Det är jag fullt på det klara med.

Men det var egentligen inte det jag var mest intresserad av. Herr Rask säger nu att vi gjorde en kompromiss i utskottet med moderaterna. Å la bonne heure, men då skulle naturligtvis herr Rask ha varit konsekvent – han sitter själv i utredningen – och sagt att det blir inga kompromisser för vi håller på med en utredning som kommer att lägga fram ett förslag. Herr Rask anser det inte tillbörligt att jag som ledamot av utredningen stöder vissa reservationer. Jag tycker nog att vi kan dela kritiken tämligen lika mellan oss. Herr Rask som är ledamot av utredningen går ju med utskottsmajoriteten och stöder en höjning utöver departementschefens förslag – jag stöder en höjning tillsammans med reservanterna. Jag kan inte se att det är någon speciell skillnad på det.

Herr RASK (s):

Herr talman! Jag tror nog att skillnaden är ganska väsentlig. Vi har från utskottsmajoritetens sida försökt komma fram kompromissvägen för att undvika lottning här i kammaren. Det skall bli intressant att se hur många av reservationerna som avgörs med lottning. Om vi får lottningar har bl. a. herr Andersson i Örebro som ledamot av företagareföreningsutredningen medverkat till dessa.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Börjesson i Glömminge m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Andersson i Örebro begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 51 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Börjesson i Glömminge m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Andersson i Örebro begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 202
Nej - 110
Avstår - 1

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3

M o m . 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Regnéll m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Petersson i Ronneby begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 51 punkten 3 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Regnéll m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 155
Nej - 156
Avstår - 2

M o m . 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Regnéll m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Petersson i Ronneby begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 126

Torsdagen den
13 maj 1976

---

*Anslag till företags-
reföreningarna,
m. m.*

Nr 126

Torsdagen den
13 maj 1976

*Anslag till företags-
reföreningarna,
m. m.*

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i be-
tänkandet nr 51 punkten 3 mom. 2 röstar ja.

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Regnéll
m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda an-
gående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes.
Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 155

Nej - 156

Avstår - 2

M o m . 3 - 5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m . 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels re-
servationen nr 4 av herr Regnéll m. fl., och förklarades den förra pro-
positionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Petersson i
Ronneby begärt votering upplästes och godkändes följande voterings-
proposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i be-
tänkandet nr 51 punkten 3 mom. 6 röstar ja.

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Regnéll
m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda an-
gående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes.
Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 155

Nej - 156

Avstår - 2

M o m . 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels re-
servationen nr 5 av herr Börjesson i Glömminge m. fl., och förklarades
den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr
Petersson i Ronneby begärt votering upplästes och godkändes följande
voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i be-
tänkandet nr 51 punkten 3 mom. 7 röstar ja.

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av herr Börjesson
i Glömminge m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Petersson i Ronneby begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 197
Nej - 117
Avstår - 1

M o m . 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 6 av herr Regnéll m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Petersson i Ronneby begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 51 punkten 3 mom. 8 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 6 av herr Regnéll m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 157
Nej - 156
Avstår - 2

§ 3 Vårdyrkesutbildning

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1975/76:27 med anledning av propositionen 1975/76:100 såvitt gäller anslag till bidrag till viss vårddyrkesutbildning jämte motioner avseende sektorn för vårddyrkesutbildning.

I propositionen 1975/76:100 bilaga 10 (utbildningsdepartementet) hade regeringen under punkten D 18 (s. 254-259) föreslagit riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att besluta om ytterligare kurser inom vidareutbildningen av sjuksköterskor,

2. bemyndiga regeringen att besluta om omfördelning av kurser inom sjuksköterskeutbildningen,

3. till Bidrag till viss vårddyrkesutbildning för budgetåret 1976/77 anvisa ett förslagsanslag av 44 746 000 kr.

Torsdagen den
13 maj 1976

*Vårdyrkesutbild-
ning*

I detta sammanhang hade behandlats

dels de under allmänna motionstiden vid 1975 års riksmöte väckta motionerna

- 1975:159 av herr Henmark (fp) såvitt nu var i fråga (yrkandet 2),
- 1975:1351 av herr Carlshamre (m),
- 1975:1356 av fru Fränkel (fp) och fröken Pehrsson (c) såvitt nu var i fråga (yrkandet 4),
- 1975:1413 av herr Romanus (fp),
- 1975:1417 av fru Ström m. fl. (s),

dels de under allmänna motionstiden vid 1975/76 års riksmöte väckta motionerna

- 1975/76:226 av herr Fågelsbo (c),
- 1975/76:592 av fru Skantz m. fl. (s) såvitt nu var i fråga (yrkandet 1),
- 1975/76:782 av fru Karlsson (c),
- 1975/76:784 av fru Kristensson (m) och herr Romanus (fp),
- 1975/76:791 av herr Olsson i Edane m. fl. (s),
- 1975/76:885 av fru Berglund m. fl. (s),
- 1975/76:1410 av fru Fredrikson m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen beslutade

1. att hos regeringen begära en skyndsam översyn av läroplanerna för grund- och vidareutbildning av sjuksköterskor,

2. att i avvaktan på denna möjlighet lokala avvikelser från nu gällande läroplaner medgavs,

- 1975/76:1415 av herr Henmark (fp),
- 1975/76:1416 av herr Henmark (fp),
- 1975/76:1417 av herr Henmark (fp),
- 1975/76:1435 av fru Karlsson m. fl. (c),
- 1975/76:1446 av herr Larsson i Staffanstorps m. fl. (c),
- 1975/76:1464 av herr Nordstrandh m. fl. (m),
- 1975/76:1475 av fröken Pehrsson m. fl. (c),
- 1975/76:1480 av herr Romanus (fp),
- 1975/76:1491 av fru Sundberg m. fl. (m),
- 1975/76:1498 av herr Sörenson m. fl. (s),
- 1975/76:1507 av fru af Ugglas (m),
- 1975/76:2075 av fru Hjalmarsson m. fl. (s),
- 1975/76:2079 av herr Svensson i Malmö m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhänga om snabb och grundlig omformulering av mentalvårdens mål och inriktning enligt bl. a. följande linjer:

a. väsentlig förstärkning av samhälls- och beteendevetenskapernas ställning i forskning, specialistutbildning och behandling,

b. prioritering av nyorienterande riktningar inom forskning och metodik,

1975/76:2084 av herr Ahlmark m. fl. (fp), vari hemställdt .

1. att riksdagen hos regeringen begärde

a. förslag till åtgärder för att snabbt öka intagningen till sjuksköterskeutbildning,

b. en översyn av vårdutbildningens innehåll som syftade till bl. a. större möjligheter att anpassa utbildningen efter lokala önskemål, till ökade inslag av medicinsk psykologi och patientrelationer och till förläggning helt eller delvis av praktiken till betald arbetstid i enlighet med vad som anförts i motionen,

c. redovisning av planerade åtgärder för att åstadkomma en mer sammanhållen basutbildning för vårdyrken i enlighet med vad som anförts i motionen,

d. en översyn av läkarutbildningssystemet för att åstadkomma bättre vårdkontinuitet,

2. att riksdagen anvisade till Bidrag till viss vårdyrkesutbildning för budgetåret 1976/77 1 703 400 kr. utöver regeringens förslag för ytterligare 51 terminskurser för vidareutbildning av sjuksköterskor,

3. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som i motionen anförts om

a. avskaffande av de graderade betygen inom sjuksköterskeutbildningen och ett nytt system för antagning till vidareutbildning,

b. omvårdnadsforskning, och

1975/76:2095 av fröken Pehrsson m. fl. (c).

Utskottet hemställde såvitt avsåg resp. avsnitt i betänkandet översyn av vissa vårdutbildningar

1. att riksdagen beträffande arbetet inom Vård-76 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

2. att riksdagen beträffande utredning om riktlinjerna för utbildningspolitiken på socialvårdsområdet skulle avslå motionen 1975:1417,

3. att riksdagen beträffande översyn av utbildningen på vårdområdet skulle avslå motionerna 1975:159 yrkandet 2, 1975/76:1410 yrkandet 1, 1975/76:1446, 1975/76:1498 samt 1975/76:2084 yrkandena 1 b och 1 c,

4. att riksdagen beträffande översyn av sjuksköterskeutbildningens läroplaner avseende praktiken skulle avslå motionerna 1975:1356 yrkandet 4, 1975/76:592 yrkandet 1 och 1975/76:1507,

5. att riksdagen beträffande långsammare studiegång skulle avslå motionen 1975:1413,

sjuksköterskeutbildningen m. m.

6. att riksdagen beträffande grundutbildningen av sjuksköterskor med anledning av motionen 1975/76:1410 yrkandet 2 och med avslag på motionen 1975/76:2084 yrkandet 1 a som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

7. att riksdagen beträffande kurser för vidareutbildning av sjuksköterskor utöver vad regeringen förordat i propositionen 1975/76:100 skulle

Torsdagen den
13 maj 1976

Vårdyrkesutbildning

avslå motionen 1975/76:2084 yrkandet 2,

8. att riksdagen beträffande kurser i social barnavård skulle avslå motionen 1975/76:1417,

9. att riksdagen bemyndigade regeringen att besluta om ytterligare kurser inom vidareutbildningen av sjuksköterskor,

10. att riksdagen bemyndigade regeringen att besluta om omfördelning av kurser inom sjuksköterskeutbildningen,

11. att riksdagen med bifall till propositionen 1975/76:100 och med avslag på motionen 1975/76:2084 yrkandet 2 såvitt gällde medelsanvisningen under detta anslag till Bidrag till viss vårdyrkesutbildning för budgetåret 1976/77 anvisade ett förslagsanslag av 44 746 000 kr.,

12. att riksdagen beträffande sjuksköterskeutbildning inom alkoholistvården skulle avslå motionen 1975:1351,

13. att riksdagen beträffande fortbildning avseende barnens situation under sjukhusvistelsen skulle avslå motionen 1975/76:1435,

14. att riksdagen beträffande avskaffande av de graderade betygen inom sjuksköterskeutbildningen skulle avslå motionen 1975/76:2084 yrkandet 3 a,

15. att riksdagen beträffande antagning till vidareutbildning av sjuksköterskor skulle avslå motionen 1975/76:2084 yrkandet 3 a,

16. att riksdagen beträffande centraliserad intagning till vidareutbildningen av sjuksköterskor skulle avslå motionerna 1975/76:1415 och 1975/76:2084 yrkandet 3 a,

17. att riksdagen beträffande bristyrkesutbildning av sjuksköterskor skulle avslå motionen 1975/76:1491,

sjukgymnastutbildningen

18. att riksdagen beträffande sjukgymnastutbildningens längd skulle avslå motionen 1975/76:1475 yrkandet a,

19. att riksdagen beträffande utbyggnad av sjukgymnastutbildningens kapacitet skulle avslå motionerna 1975/76:226 och 1975/76:1475 yrkandet b,

20. att riksdagen beträffande utredning om förbättrad utbildning av lärare i sjukgymnastiska specialiteter skulle avslå motionen 1975/76:1475 yrkandet c,

21. att riksdagen beträffande vidgad lärarutbildning inom sjukgymnastsektorn skulle avslå motionen 1975/76:791,

22. att riksdagen beträffande problemgenomgång avseende igångsättning av sjukgymnastutbildning skulle avslå motionen 1975/76:784,

läkarutbildningen

23. att riksdagen beträffande reumatologins utrymme i läkares grundutbildning skulle avslå motionen 1975/76:2095,

24. att riksdagen beträffande översyn av läkarutbildningssystemet skulle avslå motionen 1975/76:2084 yrkandet 1 d,

tandläkarutbildningens innehåll

25. att riksdagen beträffande tandläkarutbildning skulle avslå motionen 1975/76:1416,

högre utbildning och forskning om vård m. m.

26. att riksdagen beträffande högre utbildning inom vårdområdet skulle avslå motionerna 1975/76:885 och 1975/76:1464,

27. att riksdagen beträffande omvårdnadsforskning skulle avslå motionen 1975/76:2084 yrkandet 3 b,

28. att riksdagen beträffande forskning om barn på sjukhus skulle avslå motionen 1975/76:782,

29. att riksdagen beträffande översyn av utbildningen inom det psykiatriska området skulle avslå motionen 1975/76:2075,

30. att riksdagen beträffande mentalvårdens mål och inriktning skulle avslå motionen 1975/76:2079,

31. att riksdagen beträffande undervisning i sexologi skulle avslå motionen 1975/76:1480 yrkandet 1,

32. att riksdagen beträffande forskningsinstitut för sexologi skulle avslå motionen 1975/76:1480 yrkandet 2.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande grundutbildningen av sjuksköterskor av herr Jonsson i Alingsås (fp) som ansett att utskottet under 6 bort hemställa

att riksdagen skulle med bifall till motionen 1975/76:2084 yrkandet 1 a och med anledning av motionen 1975/76:1410 yrkandet 2 som sin mening ge regeringen till känna vad reservanten anfört,

2. beträffande kurser för vidareutbildning av sjuksköterskor av herr Jonsson i Alingsås (fp) som ansett att utskottet under 7 och 11 bort hemställa

7. att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:2084 yrkandet 2 uttalade att 51 terminskurser borde anordnas utöver vad som förordats i propositionen 1975/76:100,

11. att riksdagen med anledning av propositionen 1975/76:100 och med bifall till motionen 1975/76:2084 yrkandet 2 såvitt gällde medelsanvisningen under detta anslag till Bidrag till viss vårddyrkesutbildning för budgetåret 1976/77 anvisade ett förslagsanslag av 46 449 400 kr..

3. beträffande avskaffande av de graderade betygen inom sjuksköterskeutbildningen av herr Johansson i Skärstad (c), fru Lantz (vpk) samt herr Jonsson i Alingsås (fp) som ansett att utskottet under 14 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:2084 yrkandet 3 a som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

4. beträffande antagning till vidareutbildning av sjuksköterskor av herr Jonsson i Alingsås (fp) som – vid bifall till reservationen nr 3 – ansett

Torsdagen den
13 maj 1976

Vårdyrkesutbildning

att utskottet under 15 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:2084 yrkandet 3 a som sin mening gav regeringen till känna vad reservanten anförde,

5. beträffande mentalvårdens mål och inriktning av fru Lantz (vpk) som ansett att utskottet under 30 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:2079 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanten anförde.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande beträffande läkarutbildningen av herr Jonsson i Alingsås (fp).

Fru FRÆNKEL (fp):

Herr talman! Låt mig börja med ett citat: "Utbildningsutskottet ser allvarligt på den rådande situationen med en inom vissa områden svår brist på vårdpersonal." Detta konstaterar utbildningsutskottet på s. 8 och 9 och säger vidare att det är nödvändigt att öka intagningen till grundutbildningen, så att medgiven utbildningskapacitet nu helt utnyttjas. Ja, det är verkligen på tiden att ett sådant uttalande görs. Men folkpartimotionens krav på en ökning av grundutbildningskapaciteten utöver budgetpropositionens förslag avstyrks i alla fall.

Utskottet konstaterar att det år 1975 fanns över 900 vakanta sjukskötersketjänster. Samtidigt vet vi att behovet av personal inom vården kommer att växa snabbt under de närmaste åren. Enbart för att vårda de allt fler äldre skulle t. ex. ca 35 000 fler behöva anställas inom långtidsvården fram till år 1985. Skall vi dessutom förbättra vården, skapa bättre mänsklig kontakt och ta större hänsyn till den enskilde, ja, då behövs ytterligare ca 10 000 nya tjänster. Och då gäller det ju bara att tillgodose så grundläggande mänskliga krav som att patienterna själva får bestämma när de vill gå och lägga sig och inte tvingas i säng klockan två eller tre på eftermiddagen, att de ges samma hygieniska standard som friska människor och att de får möjlighet till aktiviteter, så att de inte bara "förvaras" i vården.

I dag upplever man sådana situationer som t. ex. den i Umeå där man ställt i ordning en långvårdsklinik men inte kan öppna den av brist på sjuksköterskor eller sjukskötare. Samtidigt väntar där en lång kö av människor på att få plats. Andra landsting har medel och skulle vilja bygga fler långvårdskliniker än vad som är möjligt i nuvarande personalsituation.

Allting tyder på att bristen kommer att förvärras om inte grundutbildningen snabbt ökas. Tiotusentals ungdomar går arbetslösa. En del av dem vill utbilda sig till ett vårdyrke. Vården ropar efter utbildad personal, och ändå avvisas tusentals ungdomar varje år från vårdutbildning!

Hösten 1975 sökte 5 674 personer som var behöriga till grundutbildning. Bara 1 470 kom in.

4 464, som uppfyllde alla krav, sökte den längre utbildningen på fem

terminer. 804 av dem fick plats.

I 210 sökte den kortare utbildningen på tre terminer. 666 togs in. Dessutom har många säkert avstått från att söka därför att de vet att det är svårt att komma in.

År efter år har vi haft den här situationen. Mängder av ungdomar, som vill utbildas till sjuksköterska eller sjukskötare, förvägras den utbildningen därför att inte regeringen sett till att det finns tillräckligt många utbildningsplatser. Detta är dålig planering och någonting i grunden snett i vårt samhälle.

Utskottet framhåller att en av orsakerna till att beviljat antal terminskurser för grundutbildning av sjuksköterskor hitintills inte kunnat utnyttjas varit bristen på praktikplatser. Det är korrekt. Men med de rekommendationer som SÖ tillsammans med socialstyrelsen nu utfärdat och med det tillkännagivande som utskottet med anledning av motion 1410, yrkande 2, föreslår bör praktikplatsernas antal betydligt kunna ökas. Utskottet förutsätter att de 970 terminskurserna nu skall kunna tas i anspråk. Folkpartiet anser att utbildningskapaciteten dessutom kan ökas. Jag vet att fler sjuksköterskeutbildningsanstalter delar vår mening på den punkten.

Jag yrkar alltså bifall till reservationen 1:

Det finns en passus i utskottsbetänkandet när det gäller SÖ:s rekommendationer som jag gärna skulle vilja läsa in i protokollet, därför att jag tycker att den är så viktig.

”Genom SÖ:s åtgärd bör en snabb ökning av intagningen till sjuksköterskeutbildningen kunna förväntas utan att därför målet för utbildningen behöver eftersättas.”

Enligt folkpartiets mening är ingen färdig sjuksköterska förrän hon eller han fått sin vidareutbildning. Därför borde riksdagen ändra den år 1968 fastlagda dimensioneringen av vidareutbildningen. Detta krav har jag flera gånger tidigare framfört här i kammaren. Utskottet finner ej heller i år någon anledning att ändra dimensioneringen. Förr var det så att alla som kommit in på grundutbildningen fick sin vidareutbildning automatiskt, och så är det fortfarande t. ex. inom läkarutbildningen. Det är ett rimligt krav att alla får välja en vidareutbildning och därmed får en fullvärdig utbildning i sitt yrke. Då först kan patienterna få den vård de är berättigade till. Sjuksköterskan bör, för att kunna göra ett gott arbete, känna att hon behärskar det. Det är psykiskt påfrestande att ständigt vikariera på olika avdelningar utan att vara utbildad för sin tjänst. Utan vidareutbildningen erhålles heller ingen behörighet, och därmed kan man inte få någon fast tjänst som behörig sjuksköterska.

Socialstyrelsen och SÖ har beräknat behovet av vidareutbildning till 311 terminskurser. SÖ har enligt budgetpropositionen begärt 285. Regeringen har enligt propositionen föreslagit 260 terminskurser och dessutom möjlighet till viss omfördelning av resurser från grundutbildningen, dvs. 30 kurser.

I skrivelse den 9 februari i år begär SÖ att få omfördela 45 terminskurser.

SÖ har alltså begärt 305 terminskurser. Folkpartiet begär nu 311.

Eftersom utskottet har gått med på att särskilda ansträngningar skall göras för att fylla ut de tidigare ej ianspråkta grundutbildningskurserna blir det rimligen inte några resurser kvar att omfördela, som det tidigare blev. Detta har utskottet tidigare skrivit ned. Därför är det nu angeläget att få mer pengar till vidareutbildningskurserna.

Med detta yrkar jag bifall till reservationen 2.

Utskottet avstyrker en ökning av antalet kurser bl. a. med motivering att tidigare medgiven kapacitet inte kunnat utnyttjas. Men det är tämligen säkert att så skett, om man vid intagningen infört ett kösystem, dvs. ett sådant system som folkpartiet många gånger har begärt här i riksdagen. Därmed kunde man även ta steget fullt ut och byta ut den tregradiga betygsskala, som regeringen genom beslut i mars 1975 införde efter den sjugradiga, mot en tvågradig skala – dvs. godkänd eller inte godkänd.

Vid ett kösystem behövs inga betyg. Man behöver då inget instrument för intagning till en vidareutbildning.

I förra veckan hade vi i kammaren en debatt om betyg och deras gradering inom vissa utbildningar. Jag behöver inte upprepa argumenten i dag. Vad sjuksköterskeeleverna m. fl. elever tycker fick vi se och höra i går vid den imponerande demonstration som hölls ute på Sergels torg.

Nu är det dessutom en allmänt spridd uppfattning bland huvudmännen att betygen inte fyller någon större funktion i samband med anställningen av sjuksköterskor.

Därmed, herr talman, yrkar jag förutom till reservationerna 1 och 2 också bifall till reservationerna 3 och 4.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Av hänsyn till läget beträffande kammarens tidsschema skall jag yttra mig mycket kort.

Redan i sjukvårdsdebatten i fredags hade jag tillfälle att utveckla vpk:s synpunkter och krav beträffande psykiatrins sociala och politiska grundval och inriktning. Jag behöver inte upprepa de synpunkterna här. Jag tycker väl att utskottet varit onödigt ointresserat och kortfattat när det gäller att kommentera detta viktiga ämne, men efter det konstaterandet skall jag inte gå in på någon sakdebatt utan nöjer mig med att yrka bifall till vpk-reservationen 5.

Herr JOHANSSON i Skärstad (c):

Herr talman! Med tanke på mitt engagemang inom sjukvården i mitt hemlän och då jag avgivit en reservation skall jag säga några ord i detta ärende.

Bristen på yrkesverksamma sjuksköterskor, som länge varit känd av huvudmännen för vårdutbildning, har skapat allvarliga problem på sjuk-

hus, vårdinrättningar inom den öppna hälso- och sjukvården etc. Lands-
tingen har under senare år i stort sett utnyttjat alla tillgängliga utbild-
ningsresurser för att i någon mån undanröja bristen på sjuksköterskor.
Emellertid har landstingen ej kunnat skapa det antal utbildningsplatser
som erfordras för att helt tillgodose rekryteringen. Orsaken härtill är
främst läroplanernas utformning.

Läroplanernas anvisningar om praktikens inriktning, nivå och omfatt-
ning upplevs som det svåraste hindret för att möta den uppkomna per-
sonalbristen med vidgade utbildningsinsatser. Det är styrningen till vissa
praktikområden som utgör största svårigheten. Som exempel kan nämnas
de trånga sektorerna barnsjukvård och operationssjukvård. Problem att
erhålla läkar-lärare och i vissa fall brist på sjukvårdslärare måste också
nämnas, likaså problem för den kvalificerade vårdpersonalen att hinna
med att handleda eleverna. En annan besvärande faktor är den låga sök-
andefrekvensen till vissa vidareutbildningar, framför allt då inom lång-
tidsvård och psykiatrisk sjukvård. Vid det senaste intagningstillfället,
till kurser som börjar hösten 1976, har också ansökningarna till vida-
reutbildning i operationssjukvård minskat avsevärt, vilket medför att ut-
bildningar får inställas.

För att på kort sikt höja utbildningskapaciteten krävs sådana föränd-
ringar i läroplanerna att "flaskhalsarna" i de olika praktikområdena eli-
mineras. Vidare kan det vara lämpligt med ökad satsning på utbildning
till sjuksköterskor av undersköterskor och skötare.

Det är av allra största vikt att utbildningen av vårdyrkeslärare utökas
kvantitativt och sprids till flera orter i landet. I detta sammanhang erinras
om ingiven framställning angående placering av sådan utbildning i Jön-
köping. Där finns en väl utvecklad vårdskola, en sjukvård med flertalet
specialiteter och en lärarhögskola. Med dessa tre basenheter som grund
skulle utbildningen av vårdyrkeslärare i Jönköping kunna bli en bra ut-
bildning och ge ett nödvändigt tillskott av vårdyrkeslärare. Vidare- och
fortbildningsverksamheten för lärare bör intensifieras med möjligheter
till full kostnadstäckning genom statliga medel, såväl för huvudman som
för lärare under tjänstledighet för studier.

För att trygga lärtillgången – främst beträffande läkare – kan man
tänka sig följande konstruktion: Lärartjänster med kompetens motsva-
rande universitetslektors bör inrättas vid vårdyrkesskolorna. Vidare bör
möjligheter skapas för inrättande av läkartjänster med kombinerad tjänst-
göring – klinisk verksamhet-utbildningsverksamhet. Inrättande av lek-
torstjänster bör kunna genomföras efter relativt enkla åtgärder från re-
geringens sida och måste anses vara viktigt också för undvikande av
läkarbortfall från sjukvårdsproduktionen.

Statsbidrag till lärtjänsterna inom vårdyrkesutbildningen bör utgå en-
ligt lika principer. Möjligheter till undervisning i såväl teori som praktik
skall finnas utan nuvarande formella hinder.

Bristituationen är svår i dag men kommer att förvärras under de när-
maste fem åren om inte radikala åtgärder vidtas i rekryteringsbefrämjande

Torsdagen den
13 maj 1976

Vårdyrkesutbildning

syfte. En sådan är att öka utbildningskapaciteten.

Jag vill något belysa det allvarliga läget genom att referera till en nyss genomförd undersökning där rekryteringsbehov är ställt mot utbildningskapacitet. Undersökningen har omfattat landstingsområdena inom sjukvårdsregionerna Lund-Malmö och Linköping samt Malmö kommun. Från sjukvårdshuvudmännen har redovisats ett rekryteringsbehov per år under tiden 1975-1980 av sjuksköterskor uppgående till 1 863. Utbildningskapaciteten uppgår inom samma område under läsåret 1975/76 till 844. Således kommer det under året 1975/76 att saknas 1 000 sjuksköterskor inom området.

Utbildningskapaciteten kommer att höjas under den närmaste tiden men når därför inte upp till talet för rekryteringsbehovet utan att särskilda åtgärder vidtas från centrala myndigheters sida i enlighet med vad jag tidigare anfört. Om jag ser på ett enskilt landstingsområde - det landstingsområde jag själv kommer från - kommer den årliga bristen under perioden 1975-1980 att ligga på omkring 60 sjuksköterskor.

Investeringskostnader för nya sjukhus, vårdinrättningar, utrustning etc. kommer till ingen nytta, om vi inte lyckas lösa personalfrågorna. Våra högt satta mål på sjukvårdens område kan inte uppnås, om utbildningsresurser inte ställs till förfogande.

Och så några ord om betygen!

Det är helt uppenbart att det nuvarande betygssystemet generellt sett har överlevt sig självt. Det gäller betyg inom hela utbildningssystemet. Betygsutredningen har ju tillkommit på grund av missnöjet med nuvarande betygssystem. I fråga om vissa utbildningar är det särskilt uppenbart att en gradering av eleverna är direkt olämplig och motverkar utbildningens mål och syfte.

Särskilt uppenbart är detta då det gäller utbildningar till yrken som bygger på en laggemenskap i arbetet och en medmänsklighet i arbetsuppgifterna. När eleverna vid landets vårdutbildningar vill ha bort de graderade betygen, tolkar jag det som bevis på en djup känsla och respekt för den framtida yrkesrollen. Det går inte att i utbildningen prägla eleverna för konkurrens och strävan att hävda sig på kamraternas bekostnad och sedan i arbetet kräva den motsatta attityden - samarbete och hjälpsamhet. De graderade betygen inom vårdutbildningen bör tas bort och ersättas av det som har begärts, godkänd och icke godkänd.

En sådan reform har inget med kompetensen att göra. Den skulle däremot inte som nu bara premiera teoretiskt pluggande m. m. före gott handlag och allmänt intresse för en positiv insats inom vården. Frågan vad som sedan skall ligga till grund för lämpligheten till vidare utbildning får vi hoppas att betygsutredningen kommer att lösa.

Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 3.

Fru DAHL (s):

Herr talman! Utbildningsutskottets betänkande nr 27 behandlar en rad frågor beträffande vårdyrkesutbildningen, dels med anledning av bud-

getpropositionen, dels med anledning av en rad motioner, väckta av representanter för samtliga partier här i riksdagen under både 1975 och 1975/76 års riksmöten.

Det gäller översyn av vissa vårdutbildningar, sjuksköterskeutbildningen, sjukgymnastutbildningen, läkarutbildningen, tandläkarutbildningens innehåll samt högre utbildning och forskning om vård. Det är frågor av mycket stor betydelse för de människor som är i behov av vård och för dem som utövar vården. Vi har behandlat dessa frågor i djupt medvetande om de stora problem som finns i dag när det gäller bristen på personal inom vårdsektorn, när det gäller behovet av en förnyelse av innehållet i och organisationen av dessa utbildningar och när det gäller den alltför stora uppsplittringen av utbildningarna på en rad olika utbildningsvägar samt bristen på samordning i många fall mellan dem.

Dessa problem är ju inte nya. Vi har säkert alla länge bekymrat oss över dem, och de har diskuterats offentligt under de senaste åren. De har aktualiserats i olika former av motioner från representanter för de olika partierna även tidigare år, liksom av huvudmännen, och de har varit föremål för utredning i skilda sammanhang – i offentliga utredningar, inom ansvariga myndigheter och hos huvudmännen.

Ett betydelsefullt steg på det här planet togs, såsom vi ser det, när man inom utbildningsdepartementet för en tid sedan tillsatte den beredning som kallas Vård-76 och som nu skall försöka ta ett mer samlat grepp på dessa frågor än som förut har varit möjligt. I utskottets behandling har vi kommit fram till att det också finns anledning att hoppas på att här skall ske en utveckling under de närmast följande åren.

Utskottet har alltså mot den här bakgrunden behandlat frågorna med mycket stor omsorg. Vi har kallat in – för att resonera med och höra – representanter för både Vård-76 och socialstyrelsen, och vi har haft överläggningar med Svensk sjuksköterskeförening, för att nämna några exempel.

Det är glädjande att det har gått att uppnå en bred majoritet i utskottet för ett betänkande där förslag, som vi betraktar som mycket väsentliga när det gäller att komma vidare på området, vunnit anslutning från de flesta partiernas representanter på nästan samtliga punkter. Framför allt har i centrum för betänkandet och våra överväganden stått frågor om utbildningens innehåll och organisation och om utbildningens kapacitet.

Översynen av vissa vårdutbildningar är nu inne i ett mycket viktigt skede dels därför att det finns ett behov av en sådan översyn, dels därför att vi i samband med att U 68-reformen skall föras ut i praktiken måste hitta former för att infoga vårdutbildningarna i högskolesystemet, dels ock mot bakgrund av det särskilda betänkande som U 68 avgav om vissa kortare vårdutbildningar. De här frågorna behandlas, som jag sade, i beredningen Vård-76, som arbetar i två etapper: dels för att inför högskolereformens genomförande 1977 kunna infoga de kortare vårdutbildningarna i högskolesystemet, dels för att göra den mera grundliga och långsiktiga översyn av vårdutbildningarna som så många både i det här

huset och utanför riksdagen har efterlyst.

Utskottet har kunnat samla sig kring ett uttalat förtroende för att Vård-76 skall kunna bidra till att utvecklingen förs vidare på området. Jag vill understryka några punkter i utskottets betänkande, där vi har uttalat att vi anser det betydelsefullt att de frågor som har aktualiserats i en rad motioner, när det gäller både socialvårds- och sjukvårdsutbildningen, blir belysta och övervägda inom Vård-76. Det är angeläget att i det arbetet få en gemensam grundsyn för de olika utbildningsgångarna på det gymnasiala planet och på högskoleplanet och en samverkan i utbildningen, syftande till samverkan senare i yrkesutövningen.

Utskottet har särskilt framhållit att det är "angeläget att det mera långsiktiga arbetet påbörjas redan nu och bedrivs med största möjliga skyndsamhet. Frågor som enligt utskottets mening bör aktualiseras är bl. a. en för flera linjer gemensam basutbildning, etapputbildning med flera utgångsvägar, påbyggnadsutbildning, särskilda behov inom vissa vårdområden t. ex. den öppna vården och långtidsvården samt praktikproblemen."

När det sedan gäller sjuksköterskeutbildningen – både grundutbildningen och vidareutbildningen – har utskottet, med anledning av det initiativ som tagits av skolöverstyrelsen, uttalat att utskottet förutsätter att skolöverstyrelsens beslut kommer att få till resultat att den i budgetpropositionen föreslagna utbildningskapaciteten kan tas i anspråk och att skolöverstyrelsen, om så inte blir fallet, också kommer att överväga andra åtgärder för att målet skall kunna uppnås. Om målet uppnås innebär det även att vi får en väsentlig utökning av antalet studerande och utbildade på området, och bara detta är ju ett framsteg jämfört med den nuvarande situationen.

Men jag vill i detta sammanhang också understryka utskottets uttalande, att personalbristproblemet icke bara är ett utbildningsproblem utan också ett yrkesbenägenhetsproblem. En mycket stor del av de utbildade sjuksköterskorna arbetar inte på heltid. En hel del är också borta från yrkeslivet under en följd av år. Detta medför att man för varje utbildad sjuksköterska så att säga bara får ett halvt årsverke i form av utfört arbete. Vi har sagt att detta naturligtvis sammanhänger med problem som måste åtgärdas med andra metoder än utökning av grundutbildningen, t. ex. förbättring av arbetsförhållandena eller förbättring av barnomsorgen. Jag tror att det är viktigt att man är medveten om att problemet med personalbristen på detta område måste angripas med en rad olika åtgärder. Mot denna bakgrund – alltså att vi anser dels att olika åtgärder måste till, dels att den nuvarande utbildningskapaciteten skall utnyttjas fullt ut – har vi inte ansett oss kunna tillstyrka kravet i motionen 2084, vilket krav också återkommer i reservationen 1.

Inte heller har vi kunnat tillstyrka det andra yrkandet i samma motion, vilket återkommer i reservationen 2, där man vill utöka kapaciteten för vidareutbildning av sjuksköterskor med 51 terminskurser. Skälen härför är, som vi också har redovisat i betänkandet, att man hittills inte har

lyckats utnyttja den kapacitet som funnits och att man från huvudmännens och skolöverstyrelsens sida anser det omöjligt att omedelbart åstadkomma en så snabb kapacitetsökning.

Utskottet har också i sitt betänkande behandlat frågor som gäller högre utbildning och forskning om vård. Det är en angelägen fråga som har tagits upp i flera motioner. Man har efterlyst möjligheter för dem som sysslar med de rent vårdande uppgifterna att kunna få en vidareutbildning och möjligheter att utveckla forskningsarbetet på detta område. Det skulle vara betydelsefullt för dem som arbetar med de rent vårdande uppgifterna i sjukvården, och det skulle vara oerhört betydelsefullt också för att göra vårdsektorn bättre för dem som behöver vården. Vi har pekat på att en av grundtankarna i U 68-reformen var att alla utbildningsvägarna i den nya högskolan skulle få forskaranknytning och därmed öppna möjligheter för att utveckla sådan forskning samt att forskarutbildningsutredningen nu sysslar med att utveckla formerna härför. Det är vår förhoppning att det arbetet skall bli framgångsrikt. Vi delar nämligen motionärernas uppfattning att detta är ett viktigt område.

Den forskningsrådsnämnd som vi hoppas att riksdagen skall fatta beslut om på grundval av regeringens proposition i vår öppnar också nya vägar, bl. a. för dem som sitter i nämnden som samhällets representanter, att initiera sådan viktig forskning.

Herr talman! Får jag till sist sedan bara säga några ord om betygen, som berörs i reservationen 3. Eftersom betygsutredningen ännu inte har lagt fram sitt betänkande, vilket enligt vad som ingick i förra årets beslut om den nya högskolan skall bli inledningen till ett övervägande av betygssystem inom högskolan, har utskottet inte velat ta ställning i den frågan. Därför har vi inte heller kunnat tillstyrka motioner med yrkanden att den tregradiga betygsskalan skall avskaffas inom vårdyrkesutbildningen. Men jag vill erinra om att när denna fråga diskuterades i samband med behandlingen av högskolereformen instämde riksdagen i propositionens uttalande, att även om den tregradiga betygsskalan skall vara riktlinje för den nya högskolan kan det förekomma avvikelser från den. Situationen just nu är alltså dels att en översyn av det här systemet i högskolan skall göras när betygsutredningens förslag lämnats, dels att H 75 provisoriskt skall ta ställning till dessa frågor. Det finns alltså ingen anledning för oss att nu gå in och ta ställning.

Herr talman! Jag vill till sist ännu en gång säga att det är mycket tillfredsställande att vi har kunnat uppnå en bred majoritet kring ett betänkande, vars huvudsyfte är att vi nu skall kunna gå vidare i arbetet för att utveckla vårdyrkesutbildningen, så att behoven både av mer personal och av en bättre utbildning skall kunna tillgodoses.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan i alla delar i utbildningsutskottets betänkande nr 27.

Fru FR/ENKEL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan börja med att instämma med fru Dahl i att det

finns mycket vettigt och klokt i detta utbildningsutskottets betänkande, och det sade jag också i mitt inledningsanförande. Det är bara det att det är mest långsiktig planering. Vård-76 kan t. ex. inte komma med något förslag förrän långt fram under år 1977. Folkpartiet tycker att man hastigt måste sätta in åtgärder.

Fru Dahl talade om att många sjuksköterskor bara arbetar på halvtid. Är inte en av orsakerna till detta helt enkelt bristen på utbildad personal? Ansvaret är så stort och arbetet blir så stressat för dem att de inte orkar med en heltidstjänst. Detta har blivit en ond cirkel. Hade man tillräckligt med utbildade sjuksköterskor skulle arbetet bli lättare – det är många sjuksköterskor som intygat det.

Så säger fru Dahl att huvudmännen och SÖ sagt att man inte klarar någon ökad kapacitet. Jag har tvärtom hört att det finns huvudmän som säger att man borde öka utbildningen. Samtliga partier i Stockholms läns landsting har begärt – och gjort en uppvaktning om – en ökad grundutbildning. Men man fick till svar att det inte fanns några pengar för detta. De menar att de skulle klara av att skaffa praktikplatser för en ökad grundutbildning.

Fru Dahl sade ingenting om vårt gamla krav om ett kösystem utan nämnde bara i förbigående betygen. Om man inför ett kösystem, som jag många gånger föreslagit här i kammaren, kan man automatiskt ta bort den graderade betygsskalan. Då behövs inte den. Det skulle också kunna lösa många andra problem, t. ex. problemet att många kurser inte blir fyllda.

Fru DAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Fränkel säger att vi inte föreslår någonting som skulle kunna leda till snabba resultat. Det förvånar mig. I betänkandet redovisas det initiativ som nu har tagits av SÖ. Vi har också på flera punkter gjort ställningstaganden där vi understryker vikten av att man arbetar med största skyndsamhet både när det gäller kapacitetsutbyggnaden och när det gäller det mera långsiktiga översynsarbetet. Däremot tycker jag det är befogat att fråga folkpartiet, som av andra kräver snabba resultat, varför ni inte har preciserat på vilket sätt det skulle kunna ske. Varken i er motion eller i er reservation talar ni om hur man skall göra. Inga metoder finns angivna. I reservationen 1 står det: "Härutöver bör enligt utskottets mening utbildningskapaciteten ökas utöver vad som föreslås i budgetpropositionen." Här anges inga metoder. Det står också i motionen 2084 yrkandet 1 a att riksdagen hos regeringen skall begära "förslag till åtgärder för att snabbt öka intagningen till sjuksköterskeutbildning". Det är naturligtvis trevligt att folkpartiet hyser så stort förtroende för regeringen, men folkpartiet har inte bidragit med några konkreta förslag.

Jag sade inte att det inte på något ställe skulle kunna gå att åstadkomma en kapacitetsökning. Jag refererade vad SÖ har sagt och vad som också finns i propositionen, att skolhuvudmännen endast successivt kan

genomföra den erforderliga ökningen av utbildningskapaciteten' och därför inte räknar med en snabbare ökning än med 25 kurser. Folkpartiets krav rubriceras med andra ord av SÖ som klart orealistiskt.

Frågan om kösystem är inte enkel. I H 75:s information nr 3 år 1976 redogörs för de problem som är förknippade med åstadkommandet av ett kösystem och en central intagning, som också diskuterats i det sammanhanget. Många problem måste lösas för att klara detta, och det arbetar man med inom H 75. Förslag kan väntas inom en relativt nära framtid om förenklade former för intagningen, men så långt har vi inte kommit ännu.

Fru FRÆNKEL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Dahl säger att det finns så många svårigheter med att införa ett kösystem. På en del skolor har man emellertid själv tagit initiativ. Jag har här en artikel som har skrivits av en elev vid en sjuksköterskeskola i Södermanland. Där står bl. a.: "Det går att lösa" – alltså vidareutbildningsproblemet – "med ett kösystem, och man har löst det med kösystem på en skola i Södermanland! Det hela fungerar så att man väljer den linje man vill läsa och sedan så väntar man tills man kommer in. Jag tycker det verkar vara en sympatisk lösning, som dessutom visat sig vara genomförbar. Tänk så mycket mer meningsfullt att arbeta under tiden man väntar på att komma in, i stället för att kanske år efter år söka in, få beskedet att tyvärr, det finns inte plats, och sen jobba ett år till i ovisshet ---"

Detta kösystem är ju begränsat eftersom det är inom en viss skola, och där går det inte att få med alla utbildningslinjer. Om kösystemet hade varit infört för hela landet skulle man kunna sättas in i kön till den vidareutbildningskurs som man önskar.

Jag sade inte, fru Dahl, att det inte fanns något kortsiktigt i utskotts-
betänkandet – det läste jag in i mitt första anförande. Jag sade bara att H 76 inte kan ge resultat nu utan att den är en långtidsplanering.

Fp har inte något förslag, säger fru Dahl. Vi förklarar ju att man måste försöka öppna fler utbildningsklasser för att fler elever skall kunna komma in i grundutbildningen, och sedan måste man undan för undan öka vidareutbildningen. Hur skall vi kunna klara långtidsvården, hur skall vi kunna klara bristsituationen, om vi inte försöker ta krafttag? Jag kan inte förstå hur detta skall kunna gå. Man har ju katastrofsituation på flera ställen; man måste t. ex. under semestrarna stänga avdelningarna.

Fru DAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi är alla överens om att vi skall ta krafttag. Representanterna för de övriga partierna i utskottet beklagade att inte folkpartiet ville förena sig med majoriteten. Man skulle i så fall ha fått ett mer kraftfullt betänkande än man nu kunnat få när ett parti ställt sig vid sidan om.

För det närmast följande budgetåret har, som alla vet, skolöverstyrelsen

tillsammans med huvudmännen ansvaret för planeringen på den mycket korta sikten. Det är självklart att de uttalanden som görs i detta betänkande innebär att vi ställer mycket stora krav på dem som har ansvaret.

Vidare är det så som jag tidigare sade och som även framhålles i betänkandet, att Vård-76 arbetar i två etapper: en på kort sikt – det gäller förslag som avser högskolereformens genomförande den 1 juli 1977 – och en på litet längre sikt. Det är alltså felaktigt att säga att man bara arbetar på lång sikt.

Vidare är det så, fru Fränkel, att om det bara gällde att ansöka till en viss utbildningslinje vid en viss utbildningsanstalt, skulle kanske ett kösystem vara enkelt. Men just det förhållandet att många studerande söker till flera utbildningslinjer eller flera utbildningsanstalter på olika orter och ibland också till helt olika utbildningar gör att det blir mycket svårt att åstadkomma ett kösystem eller ett centralt antagningssystem, som fungerar enbart för sjuksköterskeutbildningen. Det är precis det som Vård-76 rapporterar som en komplikation i sitt arbete. Det är just detta att man söker till flera utbildningar som gör det hela svårt och inte lättare, såsom fru Fränkel påstod.

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Jag vill opponera mig mot fru Fränkels beskrivning av vad som hände vid Stockholms läns landstings uppvaktning hos mig. Det är riktigt att representanter för alla partier kom till mig och ville diskutera vårdutbildningsproblemen. Vi hade en diskussion, bl. a. om praktikplatserna, vilka är ett problem när det gäller vårdutbildningen. F. ö. är fru Fränkels beskrivning helt felaktig.

Det är inte så att Stockholms läns landsting har krävt att få fler kurser. På min direkta fråga under uppvaktningen till representanterna för landstinget om landstinget hade fått avslag på ansökningar hos skolöverstyrelsen att få flera kurser blev svaret nej. Man har aldrig fått avslag på ansökningar om flera kurser. Totalt sett är det så att regering och riksdag under flera år beslutat om flera kurser än vad huvudmännen kunnat utnyttja. Kurser har alltså frusit inne. Det kan ha olika orsaker, men fru Fränkels historieber beskrivning är alltså helt felaktig.

I betygsfrågan vill jag bara säga att vi nu har fått en kartläggning av betygssystemet i högskoleutbildningarna. Det gäller såväl vård- och lärarutbildningarna som övriga utbildningar. Som jag ser det är just vård- och lärarutbildningarna de som det är besvärligast att komma till rätta med. Vi tänker därför ta upp dessa båda utbildningar i konferenser med studerande och andra med anknytning till dessa utbildningar för att resonera med dem om vilka framkomstvägar som kan finnas i denna situation. Det är inte så att vi slår vakt om ett gammalt betygssystem. Vi måste bara känna så mycket ansvar att vi vet vad vi skall sätta i stället, om vi tar bort betygen.

Fru FRÆNKEL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Enligt vad jag hört från Stockholms läns landsting hade man inte ansökt om fler platser för grundutbildning. Man hade ställt frågan om det fanns möjlighet att få fler platser, och svaret blev då att det inte fanns några pengar till detta. Någon officiell ansökan var inte inlämnad, det var ju ingen idé om det inte fanns några pengar.

Från folkpartiet har vi sagt att sjukvården och vården av de gamla måste prioriteras, och då får man skaffa fram pengar till detta.

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Sakförhållandet är detta: Riksdagen bestämmer om ett visst antal kurser som skall få disponeras av huvudmännen. Jag konstaterar då att det antalet kurser icke har tagits i anspråk. Då kan fru Frænkel inte säga att det inte finns pengar. Resurserna är ställda till huvudmännens förfogande.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Behovet av vårdpersonal måste ses i relation till antalet vårdbehövande. Bara under de närmaste 15 åren kommer antalet personer över 80 år att mer än fördubblas i vårt land, och att lösa personalproblemen inom åldrings- och sjukvården blir ett av vårt deceniums viktigaste uppgifter.

Givetvis spelar här utbildningen av vårdpersonal en stor roll. Utbildningsutskottet har med anledning av ett flertal motioner ingående behandlat frågor som hör ihop med vårdrkesutbildningens kvantitativa och kvalitativa utbyggnad och gör i sitt betänkande två viktiga tillkännagivanden. Det ena berör arbetet inom Vård-76 och innebär i princip ett svar på alla de motioner som krävt en bättre planering och en utbyggnad av vårdrkesutbildningen. Det andra tillkännagivandet syftar på nödvändigheten av att den i budgetpropositionen föreslagna utbildningskapaciteten helt tas i anspråk, och jag vill där hänvisa till vad fru statsrådet Hjelm-Wallén nyss anförde om de nuvarande förhållandena. Fru Dahl har också redogjort för utskottets synpunkter och jag har inte anledning att ytterligare ta upp dessa utskottets ställningstaganden.

Men låt mig ändå säga några ord, herr talman. Givetvis upplevs bristen på vårdpersonal på många håll som ytterst akut. Vi behöver bara läsa dagstidningarnas sidor om lediga platser för att få klart för oss att stora svårigheter råder på många håll. Utskottet har varit helt enigt i uppfattningen att en utbyggnad när det gäller vårdrkesutbildningen är nödvändig. Därför ser jag också utskottets betänkande som ett steg mot detta mål.

Utskottet har emellertid också ansett att det finns andra faktorer än utbildningskapaciteten som är av stor betydelse. Jag vill här erinra om tidigare års motioner som tagit upp frågor om utbildning av vårdpersonal. De har avslagits av riksdagen bl. a. med hänvisning till det s. k. RUL-projektet, dvs. Landstingsförbundets arbete med utarbetande av riktlinjer

för läroplansarbetet. Det arbetet har fördröjts åtskilliga år. När resultatet nu föreligger har utvecklingen genom införandet av den nya högskolan i vissa fall gjort det inaktuellt. Jag vill gärna passa på att beklaga att vi från moderata samlingspartiet inte tidigare fått gehör för våra krav på en mer ändamålsenlig utbildning. De negativa konsekvenserna därav är nu klart urskiljbara. Men vi sätter också vår förhoppning till Vård-76.

I alla händelser tycks det inte gå att utbilda bort bristen på vårdpersonal. Alltför många olika faktorer spelar in och enligt vår uppfattning måste dessa också beaktas vid planeringen av vårdyrkesutbildningen. Det kanske viktigaste är den låga förvärvsfrekvensen hos sjuksköterskorna – den har berörts här tidigare i dag – bl. a. det faktum att vi endast får ut ganska exakt hälften av all tillgänglig utbildad personals förvärvskapacitet. Det innebär alltså att om vi utbildar tio sjuksköterskor får vi en kapacitet motsvarande fem sjuksköterskors fulla arbetstid.

I Dagens eko på förmiddagen återgavs att Kommunalarbetareförbundet uppvaktat socialministern och påtalat att det var andra faktorer än den numerära bristen som åstadkom det svåra läget när det gäller att anskaffa vårdpersonal, bl. a. arbetsförhållandena.

Herr talman! Arbetsförhållandena är ofta utomordentligt svåra för vårdpersonalen. Vi får ibland bevis på hur sjuksköterskor ensamma är ansvariga för arbetet på upp till fyra avdelningar. Vårdpersonal av alla kategorier har ibland omänskliga krav på arbetsprestationer, och självklart blir då vårdens kvalitet lidande. Till sist drabbar det också de sjuka. Det blir, som fru Fränkel sade, en ond cirkel där vakanser skapar än större svårigheter för dem som är kvar, och då uppstår ytterligare vakanser. En följd av detta är naturligtvis att allt fler föredrar att arbeta antingen halvtid eller också, vilket vi i utskottet har fått erfara, endast en del av året. Därav de svårigheter som alltid uppstår bl. a. under sommarmånaderna.

Detta är antagligen den mest avgörande orsaken till den totala låga förvärvsfrekvensen. Men jag vill gärna anföra ytterligare ett skäl. Med nuvarande marginalsatser och progressiva barntillsynskostnader blir skillnaden i nettoutfall på lönen mellan ett halvtidsarbete och ett heltidsarbete så liten att många mot bakgrund av den hektiska arbetstakten på sjukhusen föredrar halvtidsarbete. I de fall bostadsbidragen spelar roll kan marginaleffekterna bli så stora att den ekonomiska skillnaden knappast är märkbar.

Vi i moderata samlingspartiet har alltid hävdat att det måste löna sig att arbeta. Tyvärr finns det ingen undersökning utförd om de verkliga orsakerna till sjuksköterskornas låga förvärvsintensitet, men en sådan lär komma till stånd. Herr Nordstrandh och jag har inte biträtt folkpartireservationen nr 1, just därför att vi anser att man måste vidta andra åtgärder för att lösa problemet med personalbristen – och där stöds vi tydligen i dag av Kommunalarbetareförbundet – men också därför att det givetvis är absolut nödvändigt att i första hand se till att de utbildningsmöjligheter som statsmakterna ställt till förfogande blir utnytt-

jade.

Jag vill gärna beröra en faktor till. Utskottet har behandlat en motion med herr Nordstrandh som första namn som tar upp frågan om högre utbildning inom vårdområdet, och då menar vi därmed givetvis forskarutbildningen. Utskottet förutsätter att man inom den nya högskolan, vilket också fru Dahl anförde, skall skapa möjligheter till forskarutbildning eller annan högre utbildning också för legitimerade sjuksköterskor och därmed jämställda, och det finner vi vara glädjande. Detsamma gäller utskottets ställningstagande till en motion i vilken jag själv tillsammans med andra moderata ledamöter begärt att man skall överväga om inte vidareutbildning av sjuksköterskor inom långvårds- och åldersvårdsområdet skulle kunna karakteriseras som bristyrkesutbildning inom arbetsmarknadsutbildningen. Man skulle då skapa större attraktivitet hos dessa mycket angelägna sektorer. Genom utskottets skrivning tycker jag att den möjligheten står öppen, och jag hoppas att om så blir fallet det skall kunna öka tillströmningen till denna typ av vidareutbildning.

Herr talman! Låt mig sluta med att uttrycka min tillfredsställelse med detta utbildningsutskottets betänkande nr 27. Att utbilda vårdpersonal är att skapa bättre förutsättningar för dem i vårt samhälle som har det svårt, de gamla och sjuka. Min tillfredsställelse grundar sig på upplevelsen av de gemensamma ansträngningar som utskottets ledamöter gjort för att verkligen åstadkomma något, vilket också har resulterat i de av mig förut nämnda uttalandena. En kvalitativt god utbildning på det här området är också nödvändig, och den kommer inte bara den utbildade till del. Den berör kanske i första hand dem som blir föremål för vård.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen om detta betänkande samt behandlingen av på förordningslistan återstående utskottsbetänkanden till morgondagens sammanträde.

§ 4 Om integritetsskyddet i sjukvården

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr *Wachtmeisters* i Staffanstorp (m) den 30 april anmälda fråga, 1975/76:342, och anförde:

Herr talman! Herr Wachtmeister i Staffanstorp har frågat om jag anser att utlämnande av patientkort eller sjukjournaler till myndigheter överensstämmer med kraven på den enskildes integritetsskydd i sjukvården.

Nr 126

Torsdagen den
13 maj 1976

Om integritetsskyddet i sjukvården

Justitieministern har i ett interpellationssvar den 16 januari i år redogjort för sin syn på bl. a. läkarpatienters integritetsskydd vid taxeringsrevision. Jag hänvisar till det svaret. I likhet med justitieministern vill jag framhålla följande.

Enligt taxeringslagen gäller att den som är deklarationsskyldig genom anteckningar, räkenskaper eller på annat lämpligt sätt skall sörja för att underlag finns för fullgörande av deklarationsskyldigheten och kontroll av detta. Där mera ingående kontroll anses påkallad sker den genom taxeringsrevision. Denna får omfatta alla handlingar som är av betydelse för kontrollen, utan hinder av att den hos vilken revision sker kan ha tystnadsplikt beträffande innehållet i handlingarna. Hemliga handlingar kan dock på begäran av den skattskyldige undantas från taxeringsrevisionen om synnerliga skäl föreligger. Av förarbetena till lagen framgår att man med sistnämnda bestämmelse avsåg att vid behov skydda bl. a. patientuppgifter. Eftersom taxeringsmyndigheterna har rätt att ta del även av handlingar som kan vara känsliga för den enskilde från integritets synpunkt, har personalen tystnadsplikt som är förenad med straffansvar. Det råder självfallet också förbud mot att lämna ut handlingar som tagits om hand vid taxeringsrevision.

Den nya bevissäkringslagen har inte gett taxeringsmyndigheterna rätt att ta del av fler handlingar än tidigare. Lagen erbjuder vissa tvångsmedel för att säkra bevisningen när deklarationsskyldig försöker undandra sig en normal kontroll t. ex. genom att vägra att överlämna material eller genom att förvanska det.

Även bevissäkringslagen innehåller bestämmelser som ger den skattskyldige möjlighet att under vissa förutsättningar undanta handlingar från omhändertagande.

Som alltid när det gäller utlämnande av uppgifter som omfattas av tystnadsplikt är det här fråga om en avvägning mellan olika intressen, i detta fall å ena sidan det stora antalet lojala skattebetalares intresse av att inte vissa medborgare helt eller delvis kan undandra sig sin skattskyldighet och, å andra sidan, patienternas intresse av minsta möjliga insyn i deras personliga förhållanden.

Med hänsyn till taxeringspersonalens tystnadsplikt och till möjligheterna att i vissa fall undanta handlingar från taxeringsrevision och bevissäkring anser jag det sörjt för att patienternas integritet inte äventyras i samband med taxeringskontrollen.

Herr WACHTMEISTER i Staffanstorp (m):

Herr talman! Jag skall be att få tacka socialministern för svaret på min fråga. Den nya bevissäkringslagen för skatte- och avgiftsprocessen har varit i kraft under några månader, och enligt min mening har man

snabbt upptäckt betänkliga olägenheter med densamma. Den nya lagstiftningen ställs nu på ett mera kontroversiellt sätt mot läkarnas tystnadsplikt som är både lagligt och fackligt reglerad. Enligt tidigare lagstiftning kunde läkarnas tystnadsplikt brytas under två förutsättningar: för det första om en patient själv medgav att läkarsekretessen bröts, och för det andra om misstanke om brott som kunde medföra minst två års fängelse förelåg. Nu kan uppenbarligen en läkares tystnadsplikt brytas på ett alltför lättvindigt sätt av en länsrättsråd eller t. o. m. i vissa fall av en s. k. granskningsledare hos skattemyndigheten. Dessa bestämmelser kan i allmänhet tillämpas utan att misstanke om brott föreligger.

Vi kan väl alla vara ense om – där delar jag statsrådets uppfattning – att kraftiga åtgärder är nödvändiga för att hålla efter skattesmitare, men det fiskala nitet får inte gå så långt att tredje man, i det här fallet alltså helt oskyldiga patienter, kan komma att orsakas avsevärda olägenheter och lidande.

En effektiv vård förutsätter ett fullständigt förtroende mellan patient och läkare. Patienten måste kunna känna att vad som anförtros läkaren under inga som helst omständigheter får komma i obehöriga händer. Känner inte patienten denna trygghet kan han eller hon bli benägen att undanhålla uppgifter för sin läkare, vilket naturligtvis kan leda till ett sämre vårdresultat.

Svaret jag fick var omfattande, och jag skall något ytterligare kommentera det. Här skrivs bl. a.: "Hemliga handlingar kan dock på begäran av den skattskyldige undantas från taxeringsrevisionen om synnerliga skäl föreligger."

I det fall jag här talar om, som stod att läsa i dagspressen för några veckor sedan, var det fråga om en läkare som tvingats lämna ut patientkort. Då anses uppenbarligen inte synnerliga skäl föreligga, vilket jag tycker är djupt beklagligt.

Vidare heter det i statsrådets svar: "Den nya bevissäkringslagen har inte gett taxeringsmyndigheterna rätt att ta del av fler handlingar än tidigare." Det är möjligt att det påståendet är riktigt, men det har i varje fall uppenbarligen på ett ohyggligt sätt blivit enklare än tidigare att komma över dessa handlingar.

Sedan säger statsrådet att han anser att det med hänsyn till taxeringspersonalens tystnadsplikt är väl sörjt för patienternas integritet. Jag delar inte riktigt den uppfattningen, för den krets som får del av handlingar med tystnadsplikt blir större, och det är olyckligt speciellt när det gäller mindre orter där alla känner alla. Då kommer man in på det problem som jag nyss berörde, nämligen att patienten inte känner den trygghet som det innebär att bara läkaren får ta del av hans eller hennes bekymmer.

I dagens tidningar kan till yttermera visso läsas att två sekretessbelagda brev i den s. k. Bergmanaffären avtryckts in extenso i en kvällstidning. Där har alltså inte tystnadsplikten fungerat tillfredsställande.

I skatteutskottets betänkande 1975/76:12, som behandlar just propo-

Torsdagen den
13 maj 1976

Om integritetsskyddet i sjukvården

sitionen 11 om bevissäkringslagen, skriver utskottet: "Det ankommer givetvis på riksskatteverket att noggrant följa tillämpningen av bevissäkringslagen och föreslå de ändringar som kan bli nödvändiga."

Även om statsrådet anser att det är tillräckligt sörjt för patientens integritet, skulle jag vilja fråga om det inte vore befogat för att stärka denna integritet att socialministern uppmanar riksskatteverket att undersöka om det inte borde vidtas åtgärder, så att sådana fall som det jag tidigare relaterat inte upprepas.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! I de fåtaliga fall där taxeringsmyndigheterna genom åren ansett det nödvändigt att ta del av innehållet i patientkort eller patientjournaler har anledningen varit att läkarens vanliga räkenskaper varit bristfälliga eller förstörda. Att taxeringsmyndigheterna i en sådan situation skulle vara helt förhindrade att ta del av uppgifter, t. ex. i patientkort, skulle omintetgöra taxeringskontrollen, och det kan jag inte anse vara rimligt. Självfallet skall patienternas intresse på allt sätt beaktas i de här sammanhangen, och det har skett på det sätt jag redogjort för i mitt svar.

Vad taxeringsmyndigheterna är intresserade av är antalet besök hos läkarna och givetvis också deras arvode, men självfallet inte patienternas personliga förhållanden. Jag vill, herr talman, starkt understryka detta.

Vad gäller herr Wachtmeisters i Staffanstorp sista fråga vill jag gärna säga att det pågår en mycket omfattande utbildningsverksamhet som naturligtvis har stor betydelse i detta sammanhang.

Herr WACHTMEISTER i Staffanstorp (m):

Herr talman! Det förhållandet att det blott kan beröra ett fåtal taxeringsrevisioner tycker jag inte är skäl att man skall kunna äventyra patientens integritet. Bara vetskapen om att ett missöde kan förekomma gör att patienten, som jag tidigare sade, kan vara benägen att inte lämna ut allt om sig själv. Han eller hon vet ju inte om uppgifterna kan komma i orätta händer.

Sedan hjälper det inte med aldrig så god utbildning, för även om en välutbildad taxeringsrevisor får dessa handlingar kan de komma i orätta händer. Jag beklagar att statsrådet uppenbarligen delar generaldirektör Gösta Ekmans i riksskatteverket uppfattning att det inte föreligger några som helst risker, därför att taxeringsmyndigheterna inte alls är intresserade av själva patientjournalen eller patientkortet utan blott av antalet. Men då skall man inte behöva lämna ut kortet, utan då räcker det väl med en uppgift om hur många kort det rör sig om.

Jag beklagar att socialministern inte anser att han bör ta till vara patientens intresse före skattemyndigheternas. Det tycker jag borde vara socialministerns huvuduppgift.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om tillämpningsföreskrifter till bestämmelserna om handikappersättning

Nr 126

Torsdagen den
13 maj 1976

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr *Westbergs* i Ljusdal (fp) den 4 maj anmälda fråga, 1975/76:344, och anförde:

Herr talman! Herr Westberg i Ljusdal har frågat mig om jag anser att föreskrifter bör utfärdas för försäkringskassornas tillämpning av bestämmelserna om handikappersättning i lagen om allmän försäkring.

Gynnsammare regler för de särskilda folkpensionsförmåner som utgår till handikappade trädde i kraft den 1 juli 1975. Invaliderstilläggen och invaliderersättningarna sammanfördes då till den nya förmånen handikappersättning. De nya reglerna är utformade så att fler handikappade än tidigare nu har möjlighet att få ersättning för vårdinsatser och merkostnader på grund av handikappet.

Regeringens förslag om handikappersättning grundades på riksförsäkringsverkets i februari 1974 publicerade utredning om förbättrade vårdbidrag och invaliderersättningar från folkpensioneringen. I propositionen 1974:129, som i allt väsentligt följde verkets förslag, har såväl verkets utredning som remissyttrandena häröver utförligt redovisats. De tillämpande myndigheterna kan vid bedömningen av rätten till handikappersättning hämta ledning i vad som uttalats i de nu nämnda förarbetena till lagen.

Riksförsäkringsverket anordnade redan före lagens ikraftträdande utbildning för handläggarna i kassorna beträffande tillämpningen av de nya reglerna. Utbildning har även förekommit vid av verket anordnade kurser efter lagens ikraftträdande. Kassorna hålls vidare genom verkets försorg fortlöpande underrättade om den praxis som utbildas vid bedömningen av rätt till handikappersättning genom riksförsäkringsverkets pleniavgöranden och försäkringsdomstolens domar. Genom de nu nämnda åtgärderna torde erforderlig vägledning för kassornas tillämpning av de nya bestämmelserna komma till stånd.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Först ett tack för svaret på min fråga – det är väl riktigt att uttrycka sig så även om svaret är negativt.

Handikappersättning utgår generellt till vissa grupper – jag tänker närmast på blinda, döva och gravt hörselskadade. I övrigt anges varken i lagstiftningen, förarbeten eller tillämpningsföreskrifter vilka kategorier som kan komma i fråga för erhållande av sådan ersättning. Det är möjligt att det är svårigheten att klart och entydigt avgränsa olika grupper av handikappade som är förklaringen till detta förhållande. Men självfallet medför bristen på klara besked stor osäkerhet, vilket leder till olika tillämpning av lagen om allmän försäkring från försäkringskassornas sida. Bristen på vägledande prejudikat är också uppenbar, även om socialministern menar att det finns sådana. Jag tycker det är helt förklarligt om det inte finns några prejudikat, med hänsyn till den korta tid lagen

Om tillämpningsföreskrifter till bestämmelserna om handikappersättning

Torsdagen den
13 maj 1976

Om tillämpningsföreskrifter till bestämmelserna om handikappersättning

varit i kraft – sedan den 1 juli 1975. Det är angeläget att vi så snart som möjligt får tillämpningsföreskrifter, som skingrar åtminstone en del av osäkerheten. F. n. finns det plats för många frågetecken. Jag vill nämna ett exempel.

Har diabetiker rätt till handikappersättning? Den frågan är jag tacksam om socialministern besvarar. Bland dem som lagen anger som berättigade till ersättning finns de som "eljest får vidkännas betydande merutgifter". Dit hör onekligen diabetikerna, men osäkerheten om rätten till ersättning föreligger är i deras fall mycket stor. Det finns fall där man såväl i försäkringskassan som i riks försäkringsverket tar hänsyn till den omständigheten att t. ex. en blind också samtidigt varit diabetiker.

Den frågan jag ställde kräver faktiskt ett svar. Många ställer den. Diabetiker är regelmässigt hänvisade till speciell kost och ofta återkommande måltidstillfällen. De får därför vidkännas icke obetydliga merkostnader till följd av sitt handikapp. Utredningar visar att det är fråga om en 40-procentig merkostnad. Men även andra grupper, människor med psykiska sjukdomar, allergier, betydande rörelsehinder m. fl. kan vara i behov av handikappersättning.

En ytterligare svårighet vid tillämpningen gäller vilken hänsyn som bör tas till att handikappade erhåller subventionerad vård och service från kommun eller landsting. Också det gör att behovet av tillämpningsföreskrifter är utomordentligt stort. Jag vill därför upprepa frågan: Anser ändå inte socialministern att det finns anledning att utfärda några förtydligande tillämpningsföreskrifter i det här hänseendet?

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! De nya reglerna avser dels sådana personer som tidigare var berättigade till invaliditetsersättning och invaliditetstillägg, dels den kategori som genom de mildare reglerna nu får möjlighet till ersättning.

Den fråga som herr Westberg i Ljusdal ställde om diabetikerna kan inte besvaras generellt, eftersom det här gäller att ta hänsyn till hjälpbehovet. Det säger sig också självt att en viss tid måste förflyta innan man får en mera stabil praxis i form av avgöranden från riks försäkringsverket och försäkringsdomstolen. De nya reglerna har – låt mig betona det – varit i kraft endast ett år, men den utbildning och information som kontinuerligt bedrivs av riks försäkringsverket bör utgöra en mycket god vägledning för försäkringskassornas bedömning.

Jag har velat säga detta, herr Westberg i Ljusdal. Det har i varje fall inte kommit till min kännedom att denna utomordentligt viktiga reform ute på fältet skulle ha kommit att bli mer eller mindre kritiserad. Jag har en känsla av att den fungerar, och vi kommer naturligtvis, liksom är fallet med andra reformer, att följa upp den och se hur den verkar.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Det sista beskedet, att departementet följer upp reformen och ser till att den fungerar, var ändå något positivt att ta på.

Socialministern säger att han inte kan svara på frågan om diabetiker får ersättning. Det är en fråga om hjälpbehovet.

Ja, just precis, det är den situationen som råder. Det finns inga klara besked, inga riktlinjer att följa, utan det är hjälpbehovet som skall avgöra, och det bedöms olika av olika försäkringskassor. Det måste finnas några riktlinjer att följa.

Visserligen håller jag med om att bestämmelserna har gällt under kort tid, att man måste invänta ytterligare erfarenheter osv. för att få en fastare praxis, som socialministern säger. Men i sitt första svar menade han ju att det skulle kunna klara sig med vad som redan finns. Så är det dock inte, utan här behövs det litet bättre föreskrifter, som gör det möjligt för försäkringskassorna att bedöma dessa ärenden med något större säkerhet. Framför allt tycker jag att det är mycket angeläget att det klart framgår om diabetiker har rätt till ersättning eller inte. De utgör dock en trängd grupp.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om ändrad preskriptionstid för anmälningar till medicinalväsendets ansvarsnämnd

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr *Jonssons* i Mora (fp) den 6 maj anmälda fråga, 1975/76:354, och anförde:

Herr talman! Herr Jonsson i Mora har frågat mig om jag vill föreslå sådan ändring av gällande lagstiftning att preskriptionstiden för anmälningar till medicinalväsendets ansvarsnämnd bryts vid tidpunkten för anmälningens ingivande till socialstyrelsen.

Före den 1 januari 1976 tillämpade medicinalväsendets ansvarsnämnd en preskriptionstid av fem år för anmälningar mot medicinalpersonal i allmän tjänst. Någon möjlighet att avbryta preskriptionen förelåg ej, utan ärendena måste avgöras inom nämnda tid. Fr. o. m. den 1 januari 1976 gäller för medicinalpersonalen liksom för statstjänstemän att möjligheten att ålägga disciplinpåföljd preskriberas om inte vederbörande inom två år från förseelsen fått skriftlig anmaning att yttra sig. Handläggningen av disciplinärenden behöver således inte vara avslutad inom två år om anmaningen delgivits inom denna tid. De nya bestämmelserna tillämpas på ärenden som kommit in till ansvarsnämnden efter utgången av år 1975.

Samhällets tillsyn över personalen inom hälso- och sjukvården och därmed sammanhängande frågor utreds f. n. inom medicinalansvarskommittén.

Herr JONSSON i Mora (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på min fråga.

Torsdagen den
13 maj 1976

*Om ändrad
preskriptionstid för
anmälningar till
medicinalväsendets
ansvarsnämnd*

Det har ju vid anmälningar till medicinalväsendets ansvarsnämnd hänt att en utredning om ett inträffat fall tagit så lång tid att ärendet blivit preskriberat. Reglerna har vid en sådan anmälan enligt socialstyrelsens praxis tolkats så att möjligheten till prövning preskriberas inom fem eller möjligen två år efter den aktuella händelsen, såvida ansvarsnämnden inte dessförinnan avgjort ärendet. Om det nu är så att ansvarsnämnden inte upptar ärendet till prövning utan föregående utredning inom nämndens kansli, innebär denna praxis att under perioden inkomna handlingar blivit preskriberade om man inte hunnit med att utreda ärendet i tid. Det har betytt att socialstyrelsens praxis i de fall där den är av betydelse, dvs. i gränsfallen, har utlämnat den enskilda människan åt myndighetens bedömning. Vidare har beslut om preskription inte heller kunnat överklagas då anmälaren inte ansetts vara part enligt förvaltningslagstiftningen.

Att utreda skilda fall kan naturligtvis ta lång tid ibland, men man undrar om det kan vara riktigt att just genom att preskriptionstiden överskridits möjligheten att föra saken vidare har blivit förhindrad. Jag har därför ställt frågan om det inte vore lämpligt med en ändring av gällande lagbestämmelser, så att preskriptionstiden bryts vid tidpunkten för ingivande av anmälan till socialstyrelsen.

Nu säger statsrådet i svaret: "Fr. o. m. den 1 januari 1976 gäller för medicinalpersonalen liksom för statstjänstemän att möjligheten att ålägga disciplinpåföljd preskriberas om inte vederbörande inom två år från förseelsen fått skriftlig anmaning att yttra sig." Men det sägs också att handläggningen inte behöver vara avslutad inom två år om anmaningen delgivits inom denna tid.

Jag ber att få tacka för det svaret, men då vill jag gärna fråga socialministern om svaret innebär att den skarpa preskriptionsgränsen vid två år i och med dessa bestämmelser undanröjs, så att ett ärende kan tas upp till avgörande även om det inte hinner utredas inom denna tid och handlingarna inte hinner avslutas. Är det så, kan det vara ett bra svar på den fråga som jag har ställt, men jag kanske kunde få ett litet förtydligande på den punkten.

Sedan är det så – vilket jag också känner till – att frågor som hänger samman med samhällets tillsyn över personal inom hälso- och sjukvården f. n. utreds inom medicinalansvarskommittén. Det är bra att dessa frågor bevakas och får en lösning. Det har tidigare riktats en del kritik mot ansvarsnämndens handläggning av ärendena.

Jag vore alltså tacksam om socialministern kunde säga att den skarpa preskriptionsgränsen vid två år i och med detta undanröjs, så att ärendena kan gå vidare.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! I korthet vill jag säga att det avgörande är om ärendet har kommit in inom den fastställda tidsramen av två år. Sedan kan man ju utan någon egentlig tidsgräns fortsätta undersökningarna.

Herr JONSSON i Mora (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka för den kompletterande upplysningen. Det skulle således innebära att ett ärende inte behöver avslutas i och med att preskriptionsgränsen överskrids, utan att det kan fortsätta att utredas och föras vidare på vanligt sätt.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 126

Torsdagen den
13 maj 1976

---

*Om principerna för
beviljande av
lokaliseringsstöd*

§ 7 Om principerna för beviljande av lokaliseringsstöd

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON erhöll ordet för att besvara herr Nilssons i Tvärålund (c) den 6 maj anmälda fråga, 1975/76:353, och anförde:

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund har frågat mig om jag anser att det finns grund för att, med hänsyn till en god ekonomi inom ett företag, avslå en ansökan om lokaliseringsstöd.

I samband med att lokaliseringsstödet infördes år 1965 beslutade riksdagen om grunderna för storleken av stödet. Därvid fastställdes att stödet inte skall vara större än vad som behövs för att en från samhällets sida önskvärd investering skall genomföras. En prövning skall ske från fall till fall. Bl. a. skall beaktas företagets egna finansiella resurser och övriga finansieringsmöjligheter.

Dessa regler gäller fortfarande. Lokaliseringsstöd bör således inte lämnas för ett projekt som kommer till stånd även utan statligt stöd. Däremot finns det inget som hindrar att lokaliseringsstöd lämnas till ett företag med god ekonomi om stödet är nödvändigt för att en angelägen investering skall genomföras.

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret. Jag vill tolka det positivt och så att någon ändring i tillämpningen inte har inträtt.

När statsrådet säger att "stödet inte skall vara större än vad som behövs för att en från samhällets sida önskvärd investering skall genomföras", hoppas jag att statsrådet inte tolkar situationen i vårt land så att den regionala balansen är så tillfredsställande och att strömningarna är så gynnsamma att det finns skäl att från samhällets synpunkt försvaga det regionalpolitiska stödet. Jag har inte alls den meningen. Tvärtom ser jag det som mycket viktigt att stödet förstärks och differentieras.

Det är ett faktum att i flera fall ansökningar om regionalpolitiskt stöd har avslagits på grund av företagets goda ekonomi. Företaget har haft möjligheter, säger man, att genomföra insatsen ändå, med egna medel.

Sysselsättningsutredningen har ju bl. a. visat att trots att flyttningsströmmarna avtagit något har ändå inte förvävsgraden i så stor utsträckning förändrats i relationerna mellan de bästa orterna och de sämre orterna. Det innebär att styrkan i regionalpolitiken helst bör förbättras om

Torsdagen den
13 maj 1976

*Om principerna för
beviljande av
lokaliseringsstöd*

man skall uppnå bättre regional balans. Det är därför viktigt att tillväxten av sysselsättningstillfällen är starkare i de sämsta orterna. Hittills har det inte varit så. Tillväxten av sysselsättningstillfällen är lika god i de tidigare expansiva orterna som i de sämre orterna.

Herr talman! Jag vill som sagt tolka statsrådets svar så att en förändring inte har skett, och jag hoppas att vi i framtiden inte behöver se så många avslag på stödansökningar av just den här nämnda orsaken. Det finns enligt min mening ingen anledning att försvaga det regionalpolitiska stödets styreffekter.

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON:

Herr talman! Det enda jag vill protestera en smula mot är herr Nilssons i Tvärålund påstående att man i flera fall har avslagit ansökningar om lokaliseringsstöd på grund av för god ekonomi. Jag är väldigt tacksam för uppgift om de fallen, för jag har under mina år som arbetsmarknadsminister inte avslagit en enda ansökan på grund av för god ekonomi hos företaget i fråga.

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! Jag har i min hand en skrivelse som gäller ett sådant fall. Jag skall citera vad arbetsmarknadsstyrelsen har skrivit:

”Arbetsmarknadsstyrelsen avstyrker ansökan med hänvisning till att företaget bedömes kunna klara finansieringen internt.”

Detta ärendet har gått till arbetsmarknadsdepartementet, som avslutar sin skrivning på följande sätt: ”Regeringen lämnar ansökningen utan bifall.”

Det är inte det enda exemplet. I vissa fall har man hänvisat till att sysselsättningseffekten är ringa. I detta fall har man emellertid inte hänvisat till det utan enbart till företagets goda ekonomi.

Som sagt: Jag hoppas att statsrådets handläggning i fortsättningen inte förändras i negativ riktning vad gäller styreffekterna av regionalpolitiken utan att det blir samma inställning som riksdagen en gång avsåg i sitt beslut.

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag tror jag vet vad det är för företag som herr Nilsson i Tvärålund åsyftar. Det företaget har fått mycket lokaliseringsstöd som har betytt väldiga sysselsättningsökningar. Men i detta fall var det fråga om en tilläggsinvestering som inte ledde till någon som helst sysselsättningsökning och som var av begränsad omfattning. Den kunde företaget göra utan att staten behövde gå in med skattebetalarnas medel, och den kom också till stånd.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
13 maj 1976

*Om anvisningar
rörande skyddsåtgärder för cirkusartister*

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON erhöll ordet för att besvara fru Frænkel (fp) den 6 maj anmälda fråga, 1975/76:355, till herr socialministern, och anförde:

Herr talman! Fru Frænkel har frågat chefen för socialdepartementet om denne anser att särskilda anvisningar bör utfärdas om skyddsåtgärder vid utförande av artistnummer på cirkus eller varieté. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Arbetsförhållandena och därmed risksituationerna i den typ av verksamhet fru Frænkel avser är utomordentligt speciella och dessutom starkt varierande. Det torde vara ofrånkomligt att cirkus- och varietékonsten innebär vissa risker för utövarna. Det ligger i sakens natur att den risken kan bäst bedömas av dem som utarbetat och utför artistnumren. Det måste förutsättas att artisterna själva ser till att erforderliga säkerhetsanordningar finns och används. Jag vill emellertid erinra om att det behövs tillstånd av polismyndighet för att anordna cirkusföreställning eller liknande nöjeställning. Vid tillståndsgivningen ankommer det på polismyndigheten att pröva om det behövs särskilda säkerhetsföreskrifter för att skydda åskådares och artisters hälsa.

Jag vill tillägga att arbetarskyddslagen självfallet är tillämplig när anställda används i artistverksamhet eller när två eller flera artister driver verksamhet tillsammans. Givetvis har man då även möjlighet att vända sig till arbetarskyddsmyndigheterna för att få råd och hjälp.

Fru FRÆNKEL (fp):

Herr talman! Tack för svaret!

Som statsrådet förstår är bakgrunden till min fråga den olyckshändelse som inträffade på ett utomhustivoli i Västerås för några veckor sedan. Det var en sjuttonåring som skulle gå upp för en 75 meter lång lina, vilken var spänd snett uppåt från marken till 20 meters höjd. När han kom till halva linan ställde han sig på huvudet – det var ett mycket farligt nummer – och folket jublade och tyckte att det var väldigt spännande. – Så fortsätter han upp och skall just göra om samma nummer högst uppe, och då faller han handlost i marken och skadas dödligt.

Det fanns alltså inget skyddsnät. Någon timme senare går artistens fjortonåriga syster upp och gör om samma livsfarliga nummer. När man då frågar fadern om saken säger han: The show must go on.

Jag måste säga att jag blev mycket upprörd, och det var väl egentligen därför jag ställde frågan till socialministern, för jag tycker det här är snudd på barnmisshandel.

Jag försökte ta reda på vad det finns för bestämmelser, och jag har verkligen luskat i arbetarskyddslagarna – de är ju synnerligen svåra att penetrera. Svenska teaterförbundet hade faktiskt år 1974 till arbetarskyddsstyrelsen skickat in en fråga med ungefär samma innehåll som min, om det inte fanns några särskilda anvisningar för skyddsåtgärder.

Torsdagen den
13 maj 1976

*Om anvisningar
rörande skyddsåtgärder för cirkusartister*

Svaret från arbetarskyddsstyrelsen har jag fått ta del av, och det är egentligen lika svårt att tyda. Men efter vad jag förstår förhåller det sig så, att om det är en cirkus med flera anställda träder lagstiftningen i kraft, och då kan artisterna fordra att det skall vidtas en skyddsåtgärd för dem, alltså att ett skyddsnet sätts upp. Men om det är en familj som ensam uppträder behövs det ingenting i skyddsväg, utan familjeöverhuvudet kan själv bestämma hur det skall vara. Det tycker jag är horribelt.

Vi har ett liknande förhållande när det gäller sjoarbetstidslagen. Där är det också på det sättet att familjen är undantagen.

I statsrådets svar står det: "Vid tillståndsgivningen ankommer det på polismyndigheten att pröva om det behövs särskilda säkerhetsföreskrifter ---." Därför måste jag fråga: Borde det då inte finnas några bestämmelser eller liknande, som polisen har att rätta sig efter? Sådana tycks inte finnas nu, utan där ser det ut att vara godtyckligt.

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON:

Herr talman! Detta är en mycket svår fråga, eftersom flertalet cirkusartister inte är anställda utan egna företagare. Enligt den undersökning som vi gjort ligger det i själva yrkets natur en viss våghalsighet, och jag ser framför mig vissa svårigheter att inrätta artisterna i normal arbetarskyddsverksamhet. Det finns ju inte bara artister som arbetar högt över marken, utan vi har också sådana som går in till lejon och tigrar etc., och jag har litet svårt att tänka mig hur man skall kunna göra sådant helt ofarligt.

Cirkuslivet är i och för sig farligt, och våghalsigheten ingår som ett led i själva artisteriet. Jag kan inte tänka mig att man skulle ha tillstånd av arbetarskyddsmyndigheten – alltså hur många volter man fick göra och liknande. Däremot är det helt klart att de som är anställda vid en cirkus har rätt att kräva skyddsnet, säkerhetslinor och liknande anordningar. Den föreskrift som polisen har att följa i sådana här fall är mycket gammal. Den tillkom redan på 1930-talet. Då fanns det många fler cirkusar och artister, vilket fru Fränkel säkert kommer ihåg.

Jag har som sagt mycket svårt att tänka mig något annat och mer än att anställda kräver att arbetarskyddsstyrelsen ger dem allt det stöd som de kan få, men att tvinga in sådana artister som är egna företagare går helt enkelt inte.

Fru FRÆNKEL (fp):

Herr talman! Statsrådet säger att våghalsigheten ingår i själva utförandet, och det är ju riktigt. Men jag tycker ändå att våghalsigheten inte får vara så stor att man riskerar att offra människoliv.

Nu har jag faktiskt inte hunnit att ta reda på hur det är ordnat i andra länder, men i en stat i Amerika kom jag i somras av en händelse till ett ställe där artister gjorde våghalsiga akrobatiska övningar på lina, och den linan var spänd över en bassäng. Jag frågade varför och fick till svar att det är därför att här i staten måste man antingen använda skydds-

nät, eller också måste man ha något annat som gör att artisterna inte slår ihjäl sig, om och när de faller ner. Jag har inte kunnat kontrollera om detta stadgades i lag eller liknande, men en av dem som arbetade på denna lina föll faktiskt ner, och det var mycket spännande när han plaskade i vattnet och simmade i land.

Hur som helst tycker jag inte att man skall få leka med människors liv. Nu vet jag att många säger, att det skulle ju inte vara så spännande att gå på cirkus om man visste att artisterna inte löpte några risker om de föll ner, men jag tycker att man skall kunna se dem som artister även om det finns skyddsnet. Och skulle man inte kunna pröva metoden att polismyndigheten fick rätt att fordra skyddsnet, åtminstone för sådana här luftakrobater? Nu för tiden finns det ju inte så mycket menagerier, det är inte så många som går in till lejon och tigrar längre – och det är väl skönt det!

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Om åtgärder mot vandalisering av skollokaler

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN erhöll ordet för att besvara herr *Olssons* i Edane (s) den 28 april anmälda fråga, 1975/76:325, och anförde:

Herr talman! Herr Olsson i Edane har frågat mig om jag vill medverka till att åtgärder sätts in för att begränsa vandaliseringen av skollokaler.

Frågan som ställs berör ytterst ansvaret för den gemensamma arbetsmiljön i skolan. Enligt min uppfattning måste insatser göras på flera olika plan för att skapa förståelse för de gemensamma värden skolan omfattar.

Eleverna måste i en helt annan utsträckning än f. n. få aktivt medverka i utformandet av skolmiljön. En sådan medverkan ger eleverna ett större ansvar och större möjlighet till en positiv inställning till arbete och arbetsplats. I propositionen 1975/76:39 om skolans inre arbete har jag framhållit att eleverna i enlighet med skolans mål måste få möjlighet att träna sig i att hjälpa varandra och ta ansvar för varandra liksom att delta i utformningen av skolans miljö och skötseln av skolans lokaler. Detta sker i dag i många skolor. Genom lokala initiativ låter man eleverna delta i den praktiska skötseln av verksamheten i skolan. Detta har givit goda resultat. Förutom en ökad trivsel och en ökad medvetenhet om betydelsen av en bra arbetsmiljö har det medfört att skadegörelsen i skolorna minskat.

Enligt min mening gäller det inte bara att sätta in åtgärder i skolans fysiska miljö. Skolans kontakt med samhället liksom skolans arbetssätt och arbetsmetoder är också av stor betydelse. I SIA-propositionen föreslås flera förändringar för att eleverna i skolan skall kunna uppleva delaktighet, medbestämmande och medansvar i skolarbetet. Det gäller att få en bättre verklighetsanknytning och mera av praktiska och laborativa

Torsdagen den
13 maj 1976

*Om åtgärder mot
vandalisering av
skollokalerna*

inslag i undervisningen och inte minst att åstadkomma bättre kontakter mellan skolan och arbetslivet, både i själva undervisningen och genom direkt kontakt på arbetsplatser där arbetsmiljö- och demokratifrågor kan behandlas mer konkret. Elevernas medverkan i undervisningens upp-
läggning och genomförande är nödvändig för att eleverna skall känna att skolans arbete och miljö angår dem.

Även om jag i mitt svar har hänvisat till propositionen om skolans inre arbete vill jag understryka att åtgärder som medverkar till ökat ansvar för skolans arbetsmiljö bland eleverna kan och bör vidtas redan i dag. Det gäller inte minst ökad elevaktivitet i skolans dagliga verksamhet. Vad som behövs är ytterligare lokala initiativ där man är beredd att låta eleverna ta eget ansvar i utformningen och vården av den egna skolmiljön.

Herr OLSSON i Edane (s):

Herr talman! Först ett tack till statsrådet för svaret.

I någon mån har det som under det senaste halvåret hänt i mitt eget hemlän, främst inom Karlstads polisdistrikt, legat till grund för frågan. Enligt erfarenheterna från mitt län har inte skadegörelsen minskat utan snarare ökat.

Jag har samlat på tidningsartiklar som kan berätta att det inom en tid av fem månader har inträffat ett 60-tal inbrott i skolor i Karlstad. Skador för flera hundra tusen kronor har åstadkommits, en fullkomligt meningslös skadegörelse. Det är de större, moderna skolorna som varit värst utsatta.

Antalet skadegörelser och inbrott ökar oroväckande i vår del av landet. I fråga om Karlstad kan man med fog tala om en vandaliseringsvåg. Allt det här verkar så meningslöst. Och när massmedia dag efter dag presenterar förstasidesrubriker om skadegörelsen reagerar allmänheten.

Man frågar sig vad som kan vara orsaken till att ungdomar går löst på en skolas inventarier. Den digra polisrapporten talar om att handlingar och stora lager av blanketter har rivits sönder, tekniska hjälpmedel har totalförstörts, glastrutor och speglar har samvetsgrant krossats och väg-garna har smetats ned. En skola dränktes i vatten, i en annan hade man hållt ut lim över hela golvet.

Herr talman! Jag skall inte ge fler exempel utan bara kort konstatera att är det något som folk i allmänhet reagerar hårt mot så är det besked om att skolor, barndaghem och andra samlingslokaler utsätts för skadegörelse. Därför står dessa frågor i dag i fokus för debatten. Vi måste finna former för att bryta den här trenden.

Anledningen till att jag i min fråga blandat in SIA är att jag har ett litet hopp om att en framkomlig väg skall vara den som bl. a. statens ungdomsråd pekar på i sitt remissyttrande om SIA-propositionen när ungdomsrådet understryker vikten av att möjligheten till ökat lokalutnyttjande kan tillgodoses. Det är möjligt att den tanken är långsökt, men vi måste verkligen gripa efter varje halmstrå för att råda bot på

problemet med skadegörelse på våra skolor. I någon mån borde väl föreningarnas kvällsverksamhet kunna bli en tillgång.

Men om föreningslivet och framför allt ungdomsorganisationerna skall bli till någon hjälp, kan det inträffa tidigast läsåret 1978/79. Frågan är då vad man kan göra under tiden. Det hjälper ju föga med ökad elevaktivitet i skolans dagliga verksamhet, eftersom vandaliseringen nästan undantagsvis sker på kvällstid.

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Det finns, som jag nämnde, kommuner som har vidtagit en hel del åtgärder, alla i avsikt att skapa en större hemkänsla i skolan för eleverna. Det sker naturligtvis i skolarbetet under skoldagen men det kan också åstadkommas genom att eleverna har en meningsfull fritidsaktivitet i skolan, som herr Olsson i Edane säger. Jag tror det vore välgörande om denna typ av initiativ kunde spridas till fler kommuner, och jag tror att det också sker.

Herr OLSSON i Edane (s):

Herr talman! Jag är medveten om att lokala initiativ kan betyda mycket i detta avseende. Som jag har uppfattat situationen, framför allt i Karlstad, har skolmyndigheterna emellertid praktiskt taget stått maktlösa inför vågen av vandaliseringar.

Jag finner det inte särskilt meningsfullt med ett ytterligare replikskifte inför denna nästan tomma kammare, utan jag ber att än en gång få tacka för svaret. Timmen är sen och jag skall sluta med att önska talmannen, statsrådet och involverade tjänstemän god natt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Kammaren åtskildes kl. 22.31.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert

Nr 126

Torsdagen den
13 maj 1976

---

*Om åtgärder mot
vandalisering av
skollokalerna*